IMPRESIUNI

D'UN

M I I u MSTM1I0P0LE

DE

N. RUCAREANU.

Pentru ideile şi faptele lumescî, ne judeca omul.
Pentru quelle religiose, ne judecă Dumnedou.

^ACADEMIEI*)

BUCURESCT
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMANE (LABORATOR!! ROMÂNI)
42, Strada Colții, *42.*
1886.

ACADEMIEI*]

<*SPHK*

U A Y O B B A

Aqueste puţine ronduri nu sunt o prefaţă qua să recomande broşura me; elle sunt uă aperare contra criticilor quariî, la prima vedere a titlului ei. vor dice : ***que felii! de que viagiu §i nu voiaj, sau călâtorie ?*** Ettă de que : Pentru quo vine de la ***via*** latină, iar nu de la ***voie*** francesă, queea que n'ar putea afla loc nici uă dată în etymologia limbeî nostre.

Am dis viagiu, pentru quS nimeni la noi nu dice : am fâcutu uă câllătorie sau am călătoritu în cutare terrâ; toţi dicem ***ah făcutu un voiaj, am voiajată,*** etc; şi am voitu într'adins să arătu cum este maî correct.

Tot ast-fel am usatu de mai multe vorbe luate din limba francesă şi scălâmbate în limba nostră, cum ***pantă, cheii,*** şi mai multe altele. ***Pantă*** nu însemneză nimic, pentru qu6, de şi francesul pronunţă ***pante,*** însă scrie ***pente,*** că ***rente;*** apoi noi pronunţăm ***rentă,*** eră nu ***rantă;*** de unde dar ***pantă?*** Etto scălâmbătura.

Tot ast-fel merge şi cu ***cheul;*** francesul scrie ***quai,*** noi scriem ***cheii;*** que afflnitate pote exista între aqueste doe moduri de scriere, qua, fără quea mai mică ruşine sau sfială, să putem scrie şi pronunţa ***cheu?*** Aquestă vorbă o avem deja din vechime ***splaiu,*** vorba

curat românescâ şi etymologică de la ***plaiu,*** şi ***splaiu,*** que e în forma plaiului.

Dideiu ari numai aqueste trei vorbe de exemplu, dar simile aquestora sunt astă dl mii introduse în limba nostră de quâtre pre-iubita nostră innoranţă, şi de quât?e dilecta indolentă şi comoda nepesare.

Quând ne întorcem Inse de la limbă şi ne aruncăm ochii assupra orthographiel, ne luăm cu mamele de per! Aci perturbatiunea este în culme.

Este timpul —o mal repet şi aici — pentru a nu perde şi singurul monument de naţionalitate que ne-a maî remasu, qua re este limba; este timpul qua queî cu dreptul şi, maî mult, cu datoria, să ne deschidem uă-dalâ ochii, să cugetăm în totul şi în tote; este timpul să ne deşteptam.

IMPRESIUNI D'UN YIAG1U LA CONSTANTINOPOLE

Qua să vizitedu Lacul-săratu, a câtatu să m6 opre-3cu mai ânteiQ în Brăila, urba quea mai frumtfsă, quea maî regulată din totă ţerra nostră. Strade lunge cu bulevardu pe mijlocu din quare do£ se distingi! : ***Bulevardul Guza,*** şi strada ce se chiămă uă dată ***Clasis;*** astă-dl 'I au datu un alt nume, că cum ar fi voitu să 'l împuiă renegarea! Aquestă stradă are 60 metri în lărgime şi pe mijloc un bulevardu ou trei rânduri de arburî. Tote stradele principale formedă un semi-cercu f6rte regulatu, începend de la partea din sus a Dunării şi terminându-se la partea de din josu. Pieţe mari şi abondante; iar piaţa que'i dic la Moderna sau St. Michael cu grădina el, este întâlnirea, dimineţa şi spre seră, a tutulor străinilor şi a tot que este maî distinsu în urbă; apoi biserica grecă, de şi întrun stylu cam mixtu byzantinu şi europenu modernu, ample ochiul de plăcere şi merită a fi v6dută de tot visitatorul. Dar în queea que concerne construcţiunile, afaro de quâteva excepţiuni, lasă ânc6 mult de doritu. Am visitatu sch61a primară de băieţi de la St. Nicolae şi am r6masu încântatu de methoda şi maniera profesorului de clasea IV, reverenţia va părintele C. Moşescul; orele

fiind pre înaintate, n'ampututu visita şi quelle-l-alte clasi, quâci erau deja închise, dar credu quo şi aquestea merită aqueeaşi recomandaţiune... Am visitatu assemenea şi gymnasiul nuou constraitu. De şi deja în vacanţă, dar, dup6 cunoscinţa que avuiu onorea a face cu dd. profesori, speru quo va attrage lauda şi mulţumirile publice. Queva ense remâne şi aci de doritu : uşurarea programmelor, quoci ast-fel cum sunt de ?ncârcate, fiă elevul quellu maî de talentu, fiă ellun geniu, nu le pote duce.

In fine, grădina publică quare domină portul şi, cu desa'I umbră, aperâ peste tot razele sorelui ardente- Aci d'uă-dată se presentă ochiului aspectul grandiosu şi 'ncântătoru quând ellu se perde 'n departe 'n sus şi 'n jos peste luciul superbului Danubiti. Este feericu, dar tot-d'uă-dată şi cugetătoru....

Pînd aici, arStaiu queva pe scurt despre impresiunile bune; se dic tot ast-fel şi duspre quelle relle.

Eşindu pe strade, la drepta şi la stînga, n'audiam de quâtu limba judănescă, aşa qu6 un strâinu ar crede qu6 aquesta este în ţerra română limba dominantă. 0! quâtă indignare, quâtă durere n'am simţitu pîno dincolo de rerunchii mei; eu mai alles quare, în urba me natală, nu v6du dequât quâte un ***tinichigiu*** judan que appare şi iar dispare, şi speru qu6 'n fine va dispărea cu totul : şi am dis : pâno quând 6re va dormi Românul în aquestu somn letargicu ? pînft quând va îndura să puia judanul mâna lui sacrilege pe totu comerciul şi industria nostră ? să ne smulgă, prin camfită şi agiu, pîn6 la ultimul obolu agonisitu cu sudorea frunţii nostre? să ne spionede, să ne trădea, să ne vîndă pentru aurul guvernaţilor sceleraţi ? să ne

răpescâ prin furtu fetele nostre. prostituindu-le pe terramuri depărtate pentru aur ? şi 'n fine să intre cu batjocura şi cu ***pîngârirea*** pîno în altarele nostre ? Cum! nu vomu simţi vr'uă-dată usturimea aquestor plage materiale si morale? Cum! aştepta-vom ore să ne administre judanul, să ne judice judanul leprosu(l), să deliberede, să octroiede, să votede legile nostre, să se cocoţede în capul ministerelor nostre, şi, într'un cuventu, să dispuiâ în totul de sorta nostră şi de viitorul copiilor noştri! O nu! Deschideţi ochii uă-dată, fraţi Români, vedeţi abysul que stă supt piciorele nostre gata să ne 'nghiţă ; feriţi-ve de ellu şi faceţi — este în voia şi mâna vostră— să cadă ellu ensuşi în abysul neantului. Români deşteptaţi-ve pîn6 mal este timp ! Deşteptaţi-ve pîno nu adormiţi somnul eternităţii!

Mai veduiu uă mulţime de firme mercantile scrise în limba francesă şi întrebaiu daca posesorii aquelor prăvălii sau magazine sunt Francesi. ***Nu,*** mi se respunse. ***sunt judani.*** De mirare quo primăria nu le pune uă taxă, fiă quât de gre, queea que n'ar fi afar6 din drepturile ei.

Pe piaţa St. Michael şi 'n grădina ei, în grădina publică, pe bulevardul ***Guza,*** veduiu şi audiiu bărbaţi Români şi femei Române vorbindu între ei şi între elle limba francesă. Făro 'ndoială nu betrânl şi betrâne, ci juni şi june din quei spoiţi şi spoite, cu spoiala civilisaţiunei nostre. queea que se vede chiar pe genele şi buzele lor. Am auditu şi v6dutu mame preâmblându-se de mână cu copiii lor de 5—6 anni şi ne vorbindu-le de quât franţusesce. Dar 6re d-v6stră, dom-

(1) îmi place adevârul. ***Nici uă regulă, Jără excepţiune.*** **Excepţiunl suntu elle ense, pe lftngS mulţimea strivitore, fac abia uă picătură de apă în mare.**

nilor, quarii veți fi, sau deja sunteți părinți, şi mai alles d-vostră, domnelor, qu^re sunteți destinate de la natură a face crescerea copiilor d-vostră, şi la allu quârora sînu, tot que 'nveță copillul, fiă bine, fiă reu, nu mai uită quât trăiesce, que veți învețа ore pe copiii d-vostră? cum le veți inspira amarea de patrie, drepturile şi datinele ei, drepturile şi datoriile în societate, daca ei, quând esu din brațele d-vostră, esu cu ura şi desprețul quătre limba lor maternă quare este monumentul neperitoru allu națională ții ntfstre?

Şi mai mult : copilele d-v., crescute astfel cu ura şi desprețul quătre limba mamă, cum vor sci elle ore să'şi crescă copillul qua să dea societății pe bunul cetățănu, pe bărbatul integru, pe marele patriotu, în fine pe adeveratul Românu ? Şi quând patria va fi amenințată cu arma fulminantă, sau cu arma diplomației, sci-vor elle, că mame, să dică fiului, că soşe, să dică socului : ***Du-te*** gi ***tntorce-te sau cu aquesta, sau pe aquesta?*** Nu! şi d'uă mie de ori nu! pentru quo aqueste copile, emancipate în fete, (iertați, dâmnelor, qu6 me serviiu de vorba română, iar nu quea francesă, delecta d-v. ***demoazela),*** şi dup6 que au începutu a 'nțellege cinci franțusesci, nu se mai ocupă dequât de romanuri şi de diurnale de mode francese.

Tristă stare. D6mnele melle, de ruină socială! şi daca d-v. femeile quare, cum am dis, sunteți menite, datore chiar, a forma pe cetățenul, pe patriotul, nu cugetați apoi, de sicur, vom merge fatalmente la uă complectă peire! Veți citi, domnele melle, aqueste renduri, sau numai ve vor spune alții quarii le vor fi cititu, şi d-v.. le veți onora cu desprețul, cu ridicolul, cu sarcasmul; dar va veni un timpu quând veți dice : ***Ommul aquella ave dreptate.***

Tote aquestea se potu adresa cu aqueeaşi francheță şi domneloru mame âtâtu din capitală quâtu şi de prin unele provinții.

Qua sa terminăm cu rellele impresiuni d'aci, să ne renturnâm un minutu la portu.

Acum 53 de anni, pe quând eram uă țerră mică, ne cunoscută, pe quând ne taxam de semibarbari, pe quând avem un suzeranu, pe quând nu avem nici uă instrucțiune publică şi nici uă umbră de instituțiuni de commerciu, etc, etc, număram pe fiă-quare di, în portul Brăilei, pîno la o—6 sute vase de commerciu, şi cronul eră di şi nopte în perpetuă mişcare. Astădi quând suntem uă ***țerră mare, independentă,*** pe quând ne dicem ***civilisati,*** pe quând avem un rege, pe quând avem—cum am dice—uă instrucțiune publică, schole şi camere de commerciu etc, nu numerăm în aquestu portu dequât 20—30 de asemenea vase; pentru qu6 atunci gigantele de Danubiu curge voiosu pentru portul Brăilei şi pentru țerra 'ntregă, cum şi pentru tote țerrile globului; curge accumulându'şi producțiunile de la ambele poluri şi respândindu abondanța, înavuțirea, prosperitatea. Astădi este tristu Danubiul, pentru quo undele salle s'au restrîns d'un controlu exclusivu! e tristu Danubiul, quoci 'i s'a tâiatu artera de viață şi sângele curge! şi daca nu vor veni medici quarii să lege tăetura şi să arreste curgerea, atunci ellu se va scurge pînS la ultima picătură şi corpul va expira!

De la Brăila, m'am îmbarcatu pe un vaporu ***nemțescu*** pentru Cernavoda. Aci avuiu uă surprindere quare m'a împlutu de bucurie şi a compensatu ore-cum una

din impresiunile urâte de la Brăila. Peronul garei eră plinu de lume de Iote stările, bărbaţi si dame de bună societate, dar quarii nu vorbiau dequât românesee, asemenea şi queH-alţi pîno la ***hamali.*** Se vede de departe qu'aei n'a petrunsu anco civilisaţiunea falsă; dar bun e Dqmnedeu, ***timpul nu e mâncatu de lupi,*** dice Românul.

Peste vre uă doe ore, me aflaiu în Constanţa.

în quea que se attinge de construcţiuni. urba lasă anco mult de doritu; hotelul ense construitu d'uă societate anglă, şi quare nu sciu de que portă numele de ***Carol,*** se pote compara în totul cu primele hoteluri alle Europei; are vre uă sută de camere şi uă vedere de totă frumuseţea asupra marii; Iar bulevardul que se prolungă pîno aprope de faţa portului, cu aspectul seu încântatoru que se desfăşură ochiului peste seninul de apă, cu undele mării que isbescu cadenţate în micele stînce, este un que feeric atât pentru vedere quât şi pentru audu.

Quât despre posiţiunea sa naturală, aqueastă parte a Constanţei îşi pote disputa multe posiţiuni aîe marilor europene.

D'aci uă mică caile ferată, cam de vre uă dece minute, duce la băile de mare de la vii, sau, cum dicu p'acolo, de la Plage : (1) doe stabilimente modeste, dar curate, comode şi convenabile: unul pentru bărbaţi şi altul pentru femei. Call(a ferată în 20 minute merge şi se 'ntorce de mai multe ori pe di.

La aquesta caile ferată, n'a contribuita dequât iniţiativa d-lui prefectu Culoglu prin mintosele saile economii. Laudă şi onore bărbaţilor quarii, pe lungd politică, sciu să se mai occupe şi de altqueva...

Este vorba de impresiuni, şi suntu datora să spuiu tot que am intelnitu. Uă damă pe quare, acum quâţiva anni, avusesem onorea s'o vedu de 2—3 ori în Câmpu-lung, şi quare acum se afla în Constanţa de mat multe dille, me 'ntrebă daca voiescu să vedu aquelle băi Cu multă plăcere 'i respundu. Atunci. îmi dice dama, vino mâine la mine, între 9 şi 10, să mergem împreună. Ii mulţumescu cu recunoscinţă, şi a doa-di, quând m'apropiem de locuinţa sa, dama me aştepta în balcon ; se dă îndată jos însoţită d'uă damicelă şi me conduce, qua să dicu aşa, la staţiunea căii ferate, quoci eu nu cunoscem ancă locul. Ne suim în trenu şi pornim. Pe drum, nu scapă damei nici un puntu demn de vedutu assupra quăruia să nu m6 facă atentu. P'între vii de totă frumuseţea, ajungem la băi şi mergem fiă-quare să facem quâte uă bae. Dama termină mal curend, se duce 'ndată la trenu şi face qua conductorul să aştepte âncS 2—3 minute, peste minutefe salle fixate, pîno am ajunsu şi eu. Din que în que me simţiam tot mai mult obligat quâtre aquesta nobilă damă. Voiu avea plăcuta ocasiune a reveni.

Administraţiunea în aquestu judeţu merge, pe quât se p6te, forte bine : procese, certe, ne'nţelegeri între locuitori pre puţine; fiă-quare se ocupă de interesul s6u, de industria sa, de meseria sa, de munca sa; a~nimositâţile dintre differintele naţionalităţi lipsescu mai cu totul. Aquesta organisare pacefică şi prudinte se datoresce d-lui Oprenu pe quare D. Culoglu a sciut să'llu imite ou demnitate. Quându în curiositatea me am întrebatu pe Români, pe Creci, pe Turci, pe Tătari, etc.

(1) Vorbă 'ntregă, francesă quare vine de la grec. 7eXaS, adecă *placă,* şi ca terminu de marină *prund.*

daca sunt mulțumiți de actualul prefectu, şi quănd toți 'mi au respunsu : ***Grație Cerului, forte bine !*** am simțitu uă nespusă satisfacțiune în sufletul meu. Intr'uă di quând me aflamu la prefectură aşteptându să mi se scrie pasaportulu, intră trei Turci cu uă petițiune, prin care se plângeu qu6 suptprefectul, supt motivu de diferinte necesitați în serviciu, lle ia pre des caii, înquât ei nu 'şi pot face munca câmpului. Atunci prefectulu îi întrebă daca li s'a datu plata cuvenită : «Nu, respund ei, dar nu e aquesta que cerem, ci ne rugam să nu ni se mai ia caii, mai suntu şi alte commune, să mai ia şi de p'acolo.» Resoluțiunea fu să nu li se mai ia caii şi să li se plătescă immediatu pentru tote dillele quâtu au fostu lipsiți de denşii. Turcii, forte recunoscători din natura lor, au eşitu făcendu mai multe ***temenelle*** peno la pămentu. Şi aquesta mică împregiurare nu pute trece far'a'mi face uă forte bună impresiune. Este lăudabil administratorul sau magistratulu quare, quându pote, pune alături cu legea şi uă parte a inimei salle, aquella ense este un phenomenu.

Cu quât, pe cum se vede, am avutu aci impresiuni plăcute, cu atât am avutu una mult ne plăcută: miş-carea în portu puțină Nu suntu competentu a judica causeie sau a mS pronunța asupra lor, dar îm' voiu permite numai doe vorbe : Daca diplomația perfidă «si ***cu ai ei prosetyti*** ne va da pace, atunci portul Constanței va deveni necesarmente unul din porturile quelle mai înflorinde alle Europei.

Reviu asupra impresiunilor melle.

La 13 Iuliu s'a făcutu inaugurarea scholei noue din communa Gargalik, la quare între alte mutte persone, mi s'a făcutu onorea a fi invitatu şi eu. Dama de quare amu vorbitu mai susu îmi offere trăsura sa şi chiar locul seu într'ensa unde erau anco dog dame, suindu-se d-nei într'alta. Nu numai atât : puind piciorul în scară qua să me suiu, nobila damă, cunoscând etatea me de 76 ani voiesce să 'mi ajute prin brațul s6u. Am refusatu, pentru quo eram datoru să refusu.

Ajungendu la Gargalik, descinserom în apropierea unui arcu de triumfu, de unde apoi, într'uă distanță că de vre uă doe sute metri, se prelungiâ uă alee de arburei, ornați cu florile câmpului, peno la scholă în dosul quărora sta în şiruri, p'uă parte şi alta, mulțimea populațiunei din communile învecinate, cum şi a personalului primăriilor din totu județulu. Ast-fel furom priimiți în strigăte de ***ura,*** în intonările musicei excelente a roşiorilor şi 'n vocile innocente de arii naționale române, eşite din pepturile immaculate alle junilor şi junelor eleve.

Dupo que se aşedaro pe scaune şi bance D. prefectu, DD. generali Crețenu şi Zefchari, mai mulți officieri de tote gradele, mai multe domne şi domnişore din capitală, din Constanța şi de airea, începu defilarea a patru carre cu quâte şese boi frumoşi; quellu d'ânteiu representâ agricultura : bărbați viguroşi şi plini de viață treceu cu cosele şi secerele strâlucinde în mâinele lor. Carrul allu doilea represintâ industria manuale, unde femei şi fete expuneu producțiunile lor ; carrul allu treilea represintâ pescâritul, şi allu patrulea cultivarea oilor. Eu vedem tote aquestea cu uă nedescriptibilă plăcere, pentru quo 'mi aducem a»minte puținul que apucasem şi eu din viața rustică şi patriarchală. Aşa suntem noi ăştia betrânii, ne plăcu multe din quelle vechi, quare făceu pe ommul ***ommu,*** şi nu ne

plăcu multe din quelle nuoi, quare facu pe ommu sarsailu; ett6 de que nu plăcem quellor nuoi, ne taxedă de ***tombatere,*** ne despreţuescu.

Dup6 aquasta, intrarăm în sala scholei, unde se 'ncepu solemnitatea inaugurării prin sancţiunea apei, Aquesta terminată, preotul Tonescu — quare este şi institutorul la aquea şcholă — citi un ***radicalu*** şi eloquentu discursu, în quare arăt6 necesitatea scholei în genere, menirea ei d'a respîndi instrucţiunea şi a formă pe cetâţenul. Apoi D. prefectu, printr'un discursu claru, bine simţitu şi bine înţellesu, dictatu d'uă inimă adeverat română, mulţumi mai ânteiu preotului, apoi, adresându-se quâtre popol, îi arăto qu6 trumosu este quând ia ellu iniţiativa la assemenea fapte.

Puţin mai nainte, îllu întrebasemu eu qine a luatu aquesta frumosă iniţiativă; d-lui îmi respunde : Locuitorii. Surp4psu d'aquesta, mai întrebu în drepta şi în stânga, şi totă lumea m'asicură qu6 D. prefectu a fostu singurulu şi primulu quare a luatu iniţiativa, şi apoi locuitorii dup6 îndemnul d-lui, queea que este şi mai natural şi mai posibil la noi. Nici systema de guvernu, nici legea perfidă, nici guvernantul sceleratu nu potu preface pe ommul născutu şi crescutu a fi integru.

Pentru aquesta di solemnă se reservase şi împărţirea premielor. Eră uă adevărată satisfacţiune morală pentru totu Rumânul să vedă pe copiii de Bulgari venindu cu ochii ţintă, cu fruntea susu şi plini de curagiu; queva mai mult : audindu'i întonându hymnuri naţionale române şi pronunţându de minune limba nostră. Şchola este spaţitfsâ, solid construită şi bine distribuită.

apoi trecurăm supt un umbraru unde ne aştepta un dejunu frugalu, pe quare nu'll însoţiâ dequât bucuria şi enthusiasmul. S'au rădicatu mai multe toasturi cu discursuri quare nu exprimeu assemenea dequât adevăratele simtimente alle unor inime pure. Regretu multu quS nu cunoscu stenographia, qua să le fi pututu da în extenso; singură memoria me nu'mi pote servi la aquesta.

La mesă, pe quât eră putinţă, onorurile se făceu de aquea damă. Quât pentru mine, quare stam alături, n'avem nevoie nici quellu puţin să 'ntindu mâna, mâna aquellei dame, tot în consideraţiunea anniloru şi slabei melle vederi, îmi servia totul peno şi vinul şi apa din paharu erau turnate de mâna sa. Nobilitatea inimei nu se câştigă; ea este înâscutâ ommului, şi nu se stinge dequât uădată cu ommul. Aquesta damă este D6mna Măria Ciocârlan, demna fiă a părintelui seu.

Dupo dejunu, se improviso uă horă naţională forte mare, în quare vede quineva de la copii şi copile de 10 anni pîno la betrâni şi bătrâne de 70 anni. Probă quo aqueşti omeni nu erau adduşi aci cu biciul, ei ve« niau, cântau şi danţau dupo propria impulsiune a inimei lor. Que frumosă, que plăcută impresiune!

In fine pornim la trăsure qua să plecăm, ajungem la arculu de triumfu, dar aci ne aştepta uă altă surprindere : un photographu ne opri şi ne photographio în grupu. Totu aquestu arangamentu all aquestei frumose serbători, a fostu opera d-lui suptprefectu Muruzi.

Me deciseiu să visitedu Constantinopolea şi voiam să trecu la Varna, dar fiind quo între aceste doă porturi nu există nici un serviciu regulatu cu batelu de vapore, me informam că que drum aşi pute lua mai

bine; quei mai mulţi din amicii şi cunoscuţii que avusesem onorea a face aci, me consiliau să iau drumul înapoi la Cernavoda, apoi pe Dunăre la Rusciuk, şi d'acolo, prin callea ferată la Varna. — Nu, Ie dicem eu, cu iuţela aburului nu pociu vedea nimic, aşi voi **să** iau un drumu mai direcţii pe uscatu, qua **să** pociu profita de vederea terrenului. — Bine, 'mi repetiau d-lor, dar d aici, direct la Varna, n'ai **sâ** vedi de quât un drumu reu, deluri, văi, şi alt absolut nimicu.

A doea di dupo 'ntorcerea me de la Gargalik, esu prin piaţă. Uă grupă de juni stau înaintea unui casinu; dar pentru quo nu cunoscemu pe nici unul, trecu mai încolo unde sta pe uă bancă un bărbatu cam căruntu pe quare 'llu audisemu corendu queva în limba grecă. Me apropiu, me aşedu lungo densul şi, fâro alte complimente, diseiu, totu în limba grecă : ***betrânu Mngo betrânti:*** Adresa, se vede, nu'i desplăcO. Me 'ntrebo de unde viu, îi spuseiu. — Dar eşti Grecu, îmi dise. — Nu, sunt Românu de dincolo de Dunăre. — Şi prin que împregiurare te afli aici ? — Am venitu sâ facu quâte-va băi şi apoi să plecu la Varna pe uscatu, dar nu sciu cu que ocasiune. — Să te ducu eu ; voiu îngriji d'un faetonu (1) în quare vom căllători împreună pînă la Balcik unde am casa şi famillia me; d'acolo voiu îngriji d'uă altă trăsură quare, în patru ore> te va pune în Varna. li mulţumiiu dupS totă buna cuviinţă şi pe quât merita un asemenea ommu.

Tot aci avuiu plăcerea să cunoscu şi pe D. P. Pappassaul Românu din Macedonia, vorbindu forte correct românesce şi dându'mi informaţiuni şi recomandaţiuni în Constantinopple, pentru quare 'mi place a'i repeţi şi aici recunoscinţa me.

(J) Aşa se numescu p'aci droscele de birje.

A do6a-di, predioa dillei de plecare nuoul meu cunoscutu căuto să m6 'ntelniască qua să 'mi ceră mii de scuse quo nu vom putea pleca mâine, neputendu ânc6 termina aci uă affacere urgentă, dar qu6 poimâine vomu porni positivu. In adeveru, a treia di la 6 ore corectulu bărbatu se Jafla la porta hotelului meu, me suiiu şi porniromu. Pe drumu bunulu meu companionu me întrebă mereu daca stau bine, daca 'mi e fome sau sete, daca 'mi e caldu sau frigu, şi uă sumă d'assemenea îngrijiri, quare nu probeză de quât simţimente nobile şi umane. Trecemu prin Mangalia, frontiera nostră, apoi uă distanţă ore quare din terenul neutru, şi ajungemu **la** frontiera bulgară, unde ni se **spune** quo, după un ordin recentu de la Sofia, forte severa, nu mai eră permisu a trece nici o vită in Bulgaria; furomu dar nevoiţi sâ aşteptămu aci 4 ore pînă să găsim uă trăsură pre puţin recomandabilă cu quare abia **pe** la 2^**2** ore de dîmineţă ajunser6mu la Balcic. Totă lumea dormiâ. Admirabilulu meu amicu — aşa me mândrescu a 'll numi in viitor — în locu să caute a se afla quât mai curondu in casa sa, să se bucure de respectabila'i familie şi să se repauseze in mijlocul ei, remâne anco aprope uă oră pe stradă căutându un locu spre repausulu meu şi lăsându'mi un ommu al poliţii la disposiţiunea me. Generosulu meu companionu îmi propusese locuinţa sa, dar n'am voitu să **a**busedu d'atîta|**Urbanitate** şi bine voinţă. A doea-(|i, d-sa veni qua să insiste să me mutu la domiciiiulu d-salle; am refusatu tot supt primul motivu. Dar pentru quo

in lipsă de ocasiune am fost silita a rămânea aci doă 4ille, dejunu, prînzu şi cină excelente, lle-am avutu la aquestu bun amicu D. G. Stravaka. Ett6 numele aquestui raru bărbatu.

Am rămasu cu atâta mai incăntatu şi m'amu simţitu cu atâta mai ferice quănd am avutu onorea să cunoscu şi pe domna Stavraka, mamă de patru copii, doi băeţi şi doă fete, frumoşi ca aurora, şi 'ntr'aquă. rora perfectă educaţiune vede ommulu pe fidela soţă, pe excelenta mamă şi pe adevărata matronă.

îmi va permite lectorul să mă rentorn puţin inapoi.

Am spusu cum mi se dice, in Constanţa, quo n'am să vădu absolut nimic interesantu p^ aquest drumu. Que mult diferă ideile şi gusturile tffiieniloru unele de altele.

In adevăr, că posiţiune topographică, de la Constanţa şi pîno la frontieră intre România şi Bulgaria, nu vede quineva de quât pre puţine mici variaţiuni; dar queea que înspăimântă pe călâtoru este vastulu desertu unde nu întelnesce de quât unu sau duă cârciume, singurele locuinţe umane. Aquesta sfăşiă inima! Tot cam astfel veduiu şi in ţera vecină pîno aprope de Balcik. Aci natura se schimbă. Deşi nopte, seninnl îmi permise a distinge la drepta şi la stânga nisce mice coline quare din que în que cresceau în variaţiuni multiple. La intrarea în urbă, dinstinseiu, de ambele părţi, deluri rîpose quare anunţau apropierea Balcanilor.

Aquesta mică, dar poetică urbă, afară de quâte-va pre puţine nouă construcţiuni, nu păstredă de quât stylul, viaţa, maniera, moravurile musulmane. Quât despre posiţiunea sa naturală, aspectul pe luciul mării quât pote ajunge ochiul pe d'uă parte, all deluriloru muntose de uă măreţă variaţiune pe d'alta, este queva realmente fermecătoru; quoci, dupo mine, natura a pusu doă extremităţi frumuseţilor ei : muntele şi marea.

Qua să plecu de la Balcik, D. Stavraka nu m'a lăsata pîn6 nu 'mi a procurata D-lui eusuşi uă birje **f6rte** bună şi cu unu birjaru de totă încrederea; am pornita dar din casa D-salle lăsând aqueastă stimabilă famillie cu mult regreta, cu lacrimele pe gene, şi ducendu cu mine uă prpfundă recunoştinţă.

In totu drumulu aquesta, distanţă că vre uă patru ore pîn6 apr<5pe de Varna, întâlnesce călătorulu, mai la fiă quare quartu de oră, uă fontână de petră solidu lucrată, din quare curge apă abondantă în sghiaburi de petră, restu que indică ore cum simţimentulu Turcului de binefacere şi hospitalitate, dar quare acum, cu civilisaţiunea modernă, a începutu a se perde şi la el] cum a peritu cu totul şi la noi!

Qua să descriu aicea posiţiunea topographică, ar fi câtat să fiu un mare, mare poetu, queea que e departe de mine. Pădurile, selbişurile, livedile verdi d'uă parte, orzulu şi grânele aurii de alta, colinele cu drumurile şi cărările lor rustice variând în tote sensurile posibile, sunt atâtea admirabile jucării ale naturei în quât lasă pe călătoru într'uă lungă şi plăcută uimire.

Nu mult departe de Varna, aprope uă oră, se întinde din nou uă câmpie mai mult sau mai puţin visitată de braţulu agricultorului, dar într'o clipă pe nesimţite şi pe neaşteptate se deşteptă călătoru! pe coma unei coline quare face un immensu ocolu regulata, şi d'uă dată aspecte differinte îi surprinde vederea : Varna cu un lacu mare la drepta ei, la stânga ei cu fermecatarea radă, quare formeză un lungu şi largu semicercu,

şi apoi cu graţiosulu luciu all mării. Descinderea în Varna, din causa multor zigzacuri pe un pendiu graţiosu, se face abia într'o junătate oră; de unde ensi aquelle aspecte nu se perdu nici un momentu din ochi. D. Stavraka avusese anco buna ingrijire a 'mi da adresa sa quătre: «Hotel d'Angleterra», d'aci, curatu confortabilu şi umanu, unde am fost admirabilmente priimitu şi servitu.

Aquesta urbă, cu stradele ei strimte, neregulate şi r6u pavate, ne aduce-aminte recentulu trecutu; quâte va construcţiuni mai nuoe, abia facu o mică escepţiune în regula generală; dar se speră quS supt guvernulu actualu şi mai alles supt inalta şi nobila bine-voinţă a capului Statului, ea nu va întărea a prospera. (1)

Dă biserică ortodoxă ce se construe aci in faţa gradinei pubice ânc6 in faşe, are un frumosu aspectu exterioru, in intru ensâ mai este mult de lucru; dar am observatu trei errori d'architectură symetrică : pre scurtă in proporţiune cu lărgimea ei, ferestrele pre mice şi pre sus qua să aducă lumina necesarie şi în fine, turnurile forte mice, voiu să dic, forte scurte şi pleoştite în quât abia se disting din corpul bisericei. Nu sciu cum aici, că şi la noi, lumea n'a 'nţelesu anco scopulu, sensulu sau însemnătatea turnului inaltu : ell attrâgându-ne căutătura 'n susu, ne mişcă inima, ne deşteptă mintea, ne 'nalţă cugetarea la ceru. Musulmanii — pote numai prin instinctu — se pare quă, cu minaretele lor, au înţelesu mai bine aquesta semnificare. Prelaţii noştri ortodoxi n'ar pecâtui dacă s'ar o-

(1) Aquestea lle scriem înainte de căderea principelui Batemberg. Vom edea que ne va adduce viitorul.

* *mm* *

cupa d'aqueastă idee şi ar propaga-o pe quăt ar fi putinţă.

Şi aici şi airea, mi s'a recommandatu să facu uă mică excursiune la loculu numitu ***Mănăstiri,*** uă oră şi jumătate spre nordu. Am profitatu d'aquestă recommandaţiune, am luatu un fiacăru şi, 'nsoţitu d'un germanu litteratu que am cunoscutu aci, am pornitu. Dupo uă pre mică distanţă, intrarom intre vii de ambele părţi^ plantate de arburi şi pomi de tot felul, quare făceu uă umbră ast fel quo razele sorelui ardente nu ne surprindeu de quăt quăte 10—15 secunde. De ambele părţi nu se vedeu de quăt vile una lungft alfa, construite după gustulu europenu modernu, şi de quând în quând întrerupte de altele dup6 gustulu orîentalu, aquestă intrerupere face să dispară monotonia, adăoga la deliciosulu aspectu şi excita curiositatea vlagiorului. Ast-fel, făcendu tot drumulu aquesta între vii, pomi, plantaţiuni, vile, fontâne, umbră mai neintreruptă şi avendu marea la piciorele ntistre, ajungem la ***Monastiri.***

Aci d'uă dată ni se înfăţişedă un palatu : eră palatulu de veră all principelui, construitu solidamente pe un terrenu solidu. Nu este ânc6 terminatu, mai alles în interioru, dar după exterioru, se vede d'uă arcbitectură şi dun gustu excelentu. D'aci vederea se perde peste măreţul oceanu şi ochiul, avidu, se pare că domină peste întregul Pont-Euxin. Astfel, credu eu qu6 aquest palatu va merita numele de ***Palatul superlu.*** Rar va intâlni ommul pe hemisphera nâstră uă posiţiune mai frumosă, mai răpitore. Călătoru, de voiesci să vii la Varna, fă, de la Constanţa, aquellaşi drumu pe quare 'll am făcutu si eu, şi atunci îmi vei dice : ***Nai***

("ACADEMIEI*]

sciutu să descrii d'ajunsu, nai sciutu să spui totul, nai fost poetu.

Acum, inainte d'a pune piciorulu pe puntea navei, îmi mai rămăne sâ dicu căte va vorbe asupra quellei mai fromose şi mai profunde impresiuni ce am avut aici.

Opt dile căt am stătu in Varna, am intratu prin hoteluri, prin cafeuri, casinuri, gradine etc, şi am ascultatu, am trasu cu urechia qua să audu uă singură vorbă de nemulţumire asupra capului statului. Nici unu. Am vorbitu cu omeni din tote stările societăţii, i-am sondatu, i-am provocatu chiar, dar n'am auditu de quăt laude eşind din inime şi exprimăndu-se prin buzele lor.

Que ferice este igemonul aquella quare e iubitu, respectatu şi adoratu de popolulu seu, igemonulu aquella quare, lăsându pe mama sa în patria'i natală, îşi adoptă uă altă mamă quare este ***patria sa adoptivă,*** expuindu-şi chiar viaţa pentru mărirea, gloria şi fericirea ei, igemonulu aquella quare, respingăndu uă camarilă linguşitore, n'ascultă de quăt vocea popolului seu şi nu se consultă* de quăt cu omenii de bine, igemonulu aquella quare, herou în resbelu, a sciutu să aducă pacea şi consolaţiunea în inimile părinţiloru, vâduveloru, prunciloru; în fine igemonulu aquella quare departe de simtimentulu mesquinu all iubirei de argintu (să dicemu mai bine ***de auru),*** îşi versă punga sa pentru binele şi progresulu terii sale. Dar! ferice este aquellu igemonu quare se bucură de faptele salle şi se glorifică printr'însele împreună cu popolulu său. Şi fericitu este popolulu aquella cu quare igemonulu se identifică şi'll îmbrăţişedă, nu în aparinţă mincin(3să, ci din inimă curată şi sinceră, nu că unu tată vitregu, ci că quellu mai bunu tată pe copiii săi.

Ett6 impresiunea que nu se va şterge din inima me în quăt ea va mai bate în peptulu meu.

Părăsind Varna, me 'mbarcu pentru Constantinopole. Vaporulu nu porniâ de quăt după uă jumătate de oră. Preumblăndu-mă pe covertă, audu de la spate uă voce ^trigăndu-me pe nume, me 'ntorcu şi vădu unu compatriotu şi concetăţenu alu meu, D. C. Gogu, profesoru la facultatea de mathematice în Bucuresci, sosia prin callea ferată de la Rusciuk : ancă una din quelle mai plăcute surprinderi: queva mai multu. D. Gogu avusese bunulu simţu să-şi cumpere unu ***guide*** în Constantiuopole, după quare, prin bine-voinţa d-lui amu fostu şi eu condusu în t6te părţile şi direcţiunile aquelleî capitale. 'I amu rămasu multu obligatu, şi sunt datoru a'i exprima şi aici mulţumirile melle.

In fine aburulu pune vasulu în mişcare.

Dup6 quateva minute zărescu ultimele imposante vlrfuri alle Hemului, geminulu superbiloru Carpaţi. Que mişcare intimă, que plăcere indescriptibilă, que enthusiasmu înco ne cunoscutu să vădu unulu din două quelle maî sublime caprice alle naturei, şi să plutescu pe alu doilea ! Eramu uimitu, eramu transportatu !

Daca pâgânulu quare n'a cunosnutu ânc6 puterea Creatorului, daca atheulu quare nu voiesce a o recun<3sce, ar veni aici şi ar avea înaintea ochiloru aquellaşî aspectu grandiosu que mă exalta pe mine în aquelle fericite momente, primulu ar dice : ***Mare eşti Domne! te recunoscu, iarnă supt egida ta!*** Iar secundulu s'ar exprime : ***0 Domne! nu me perde, ci iartă-mi păcatulu!***

Dar, încet încet, muntele se ascunde în albastrulu etheru. Acum unu alt-felu de simtimentu se concepu d'uădatâ în sufletul meu, simtimentu de 'ntristare! Muntele dispăruse şi pentru mine, lumea păre qu6 e jumătate perdută!

Intrebu acum pe Machiavelii cosmopoliți, quarii dicu quo patria este uă vorbă, şi loculu nascerei uă utopie, que sunt, de unde vin, cum vin aqueste simtimente ?

Aici să-mi fiă permisu a face uă'mică episodă ana-_ logă, în quare intră eventualmente şi descrierea cha racteruluî unei femei maghiare.

La 1844, plecu la Parisu, ajungu la Sibiiu de unde voiiu să iau unu locu la diligentă, dar după cum me informaiu la postă, câtă sâ aşteptu 1B dille pîno sâ'Iu pociu avea, quoci pîno la aquellu terminu tote locurile erau ocupate mai de 'nainte. Timpulu fiind forte înaintatu, aprope de jumătate noembriu, întrebaiu în drepta şi'n stînga cum aşi putea pleca mai curându, ast-felu mi se recomando de amicii mei unu cărăuşu quare merge la Pesta cu unu caru cu marfă şi uă căruță cu şese cai aşternută cu nisce pei argâsite. Cărăuşul era unu Românu verde de totă încrederea ; îllu tocmiiu şi a doua~di se afl6 la porta me. Imbrățişaiu doi copii ai soră-mi que se aflau acolo în scholă şi, cu lacrimele 'n ochi, mă suiiu în trăsură unde văduiu uă damă quare nu atinsese încă maturitatea.

O Domne ! O natură ! mari sunt misterele talie ! Nu sciu de que astă femee îmi făcu uă impresiune cam urîtă

Cu tote astea, dup6 unu lungu mutismu din ambele părți, creduiu quS buna cuviință cere să spargu tăcerea şi să'i adresu quăte-va vorbe. Unde mergi, Domnă, o întrebaiu ? — La Agram, îmi respunse.— In que împregiurări ? — Sunt măritată acolo cu un oficieru; am venitu aici qua să 'mi vădu părinții, şi acum mă ntorcu înapoi. Dar d-ta, mă întrebă ea, de unde vii? — Din țerra Românescă. — şi unde mergi ?— Spre Viena şi mai încolo.— D-ta eşti grecu(l).— Ba nu, sunt Românu.— De que characteru mă rogu ? (Aşa se 'ntrebă în limba germană despre posițiunea în societate).— Călătoru. —Bine călătoru, dar de que characteru? —Atâtu si nimicu mai mult.

Intre alte conversațiuni que avuromu împreună, 'mi spune uă dată că unu majora cu unu baronu s'au bătutu în duelu pentru ea ; o ascultaiu fără să 'i dicu uă singură vorbă. Altă dată voi să scie de la Viena unde amu să mă mai ducu. La Parisu, îi respunseiu, vorbindu-i cu multu interesu de Francia. Que fel! exclamo ea : una e Francia şi alta e Parisulu. Aşa, 'i diseiu, Francia e țerra şi Parisulu capitala țării. Asta nu intra 'n capulu ei, şi o văduiu dispusă a discuta. Eu gîndindu-mă qu6 nu e aci loculu nici timpulu să facu geographie, schimbaiu vorba.

Eu avemu unu borcanu de dulceță cu mine. La fiăquare f6ntână unde ne opriamu, îi offeriamu întăiu ei quăte uă linguriță —- pe quare o lua cu multă plăcere— apoi luamu şi eu. Vre-uă trei sau patru dille, călătorirftmu în pace. D'uă dată văd că ***cocona*** năstră refusă dulceța şi stă 'mbufnată. Priviiu cu indifferință maniera ei, dar mă miramu de unde 'i-a pututu veni aqueastă subită supărare, pote,— dicemu în sine-mi— unde nu amu admisu cunoştințele ei geographice, quăci din 14 nopți que amu făcutu din Sibiiu pînă 'n Pesta, numai doă amu dormitu supt acoperămîntu

(1) Prin aqueste locuri, atunci ca şi acum, se ia religiunea dreptu naționalitate.

de casă, pentru quo, unde mergemu, nu găsiamu de quât cârciume cu uă singură cameră plină de nisce fiinţe que semănau a omeni, cu plete negre unse cu seu, cu cămeşa scurtă numai pînâ la sfircul. costeloru que abia se distinge quo a fostu uă dată albă, sumesă pîn6 la gătu, cu pelea golă d'aci şi pîno la uă curea lată, că de 25 centimetre, şi soiosă cu quare erau încinşi, restulu nu 'lu pociu descrie, buna cuviinţă nu-mi permite ; unii aveu şi pinteni, pote quS erau ***neme§i-emberi.*** Toţi aquestia trîntiţi unulu peste altulu şi horcăindu întocmai că animalele que rîmă pământul, putorea din exalaţiunea alcoolului şi usturoiului îşi disputa latrinele. Iar noă nopţi amu dormitu în trăsură, care fiind destul de largă, nici haina mea n'a atinsu vr'uă dată de haina ei, atâtu amu fosfu de delicatu cu dînsa, atâtu n'amu superat'o în nimicu.

Trecemu fluviulu quare desparte pe România de maghiari. D'aci abia mai zăriiu quelle din urmă creste alle graţioşilor Carpaţi que se perdeau în spaţiu. Cu totă dorinţa, cu totă impacienţa que avemu să visitedu Francia, legănulu modernu allu libertăţilor şi luminelor, să vă(Ju Parisulu, după mine, Athena modernă a globului, să cautu acolo unu remediu la slaba-mi vedere, sâ studiu popolulu aquela sublimu chiar în nebuniile salle, unu torentu de lacrime se porni din ochii mei, şi dorulu de ţerra, de loculu, de muntele meu, mă decisse unu momentu să mă 'ntorcu înapoi; dar îmi luaiu inima 'n dinţi şi ciisseiu. ***înainte cu Dumnezeu.*** Spuiâ şi aici cosmopolitismul cu descreraţiî lui aderenţi, daca nu este patrie, de unde veniau <5e aquelle lacrime ?

Pîn6 aici, vederea ultimelorti vîrfuri alle Hemului şi quellor din urmă creste alle Carpaţilor sunt analoge; restulu însă differe mult: acolo intram în ţerra Hunilor şi barbarilor; aici plutemu pe marea que duce la patria heroilor şi poeţilor.

Dar să terminăm episoda me cu miculu restu din characterulu maghiaru.

Călcaiu pe pămentul descendenţilor lui Atila. Un presimtimentu sinistru închego d'uă dată lacrîmele în ochii mei. Tina pîno 'n driciilu rotei, văgaşele pîno 'n burta callului rupseră 'n bucăţi una din rotele trăsurei. Que eră de făcutu? Ne suirom în carrulu cu marfă, iar cărăuşulu nostru rămase să repare rota şi sâ vie dup6 noi.

Spre seră, ajunseromu la uă ***cârciumă*** isolată în mijloculu desertului sau ***pustei Ungariei.*** Gerulu eră în culme. Intrarftmu în casă. Uă sobă quăt tote dillele ave unu tepşanu tot aşa de mare în giurulu ei ; altu locu a pune capulu jos nu eră. Să nu uităму qu6 aqueastă cârciumă se chemă hotelu, dar n'avea nici unu patu, nici unu scaunu, ci numai uă messă lungă şi uă ***laviţă*** pentru amatorii de ***bort*** şi ***palinca*** (vinu şi rachiu).

Peste uă jumătate de oră, văđu qu6 se deschide uşea cu 6re-care furie; intră cinci spînduraţi quăt ***Zorită*** alu legendei populare şi sc6te fiă-quare quăte unu pistolu trântindu-1 pe măsă şi strigându să le adducă ***bort*** şi ***palinca.*** Eu stam culcatu pe unu tepşanu şi coc6na pe altul.

După costumulu meu şi alte semne, ei înţeleseserd qu6 sunt străinu, şi nici nu se mai îndoiau qu6 nu cunoscu ***frumosă, eleganta*** şi ***clasica*** loru limbă. Cu tote astea quănd începurd a vorbi între dînşii, din tonul

lor, din căutăturele lor, înțelleseiu queva mysteriosu şi, qua să mă convingu mai bine, me sculaiu şi mă aprbpiaiu de mesa loru întrebăndu-i daca sciu nemțesce. ***Ninci,*** îmi respunseră. Atunci deschidu tabacherea şi le-o întindu dicendu : ***Tabac turkisch.*** O iau, îşi ample fîe-care pipa, apoi mi'll aruncă, fâro quellu puținu unu gestu de mulțumire. Acum sciem unde mă aflu.

Quănd mă 'ntorseiu la tepşanul meu, cocona dispăruse, aşteptu, agteptu să reintre. In van. Atunci întrevăduiu şi mai bine pericolulu, dar mă resemnaiu. Mă culcaiu iar pe tepşanulu sobei şi 'ncepuiu a fluera.

Spînduraţii cereu şi beu mereu la vinu. Scopul lor, pe quăt am înțelesu, eră să mă vedă adormitu, apoi să mă prade sau să mă şi asasine ; eu însă flueram într'una; el, la rîndulu lor, sperăndu qu6 'n fine voiu adormi, beu mereu şi bend şi bend se îmbâtar6 astfel qu6 cadu ca porci pe sub mesă şi începu a sforăi. Atunci distingu cinci differinte sforăiture, esu binişor afară şi mă suiu în caru unde găsescu pe ***cocona*** sforăindu : mă culcu şi eu şi dormu iepuresce cu măna pe uă armă que avemu cu mine.

Pe quănd se îngînă diua cu noptea, deşteptu pe cărrăuşu să 'nhame caii şi pornim.

Pe la dioa jumătate, ajungem la uă altă cărciumâ, unde mă dau jos qua să comandu queva de mâncare ; şi sciindu că coc6na nu mâncase de ieri de la prînzu, o învitu şi pe ea la mesă şi nu refusă. In intervalulu acesta sosesce şi cărăuşulu nostru. După dejunu, ne suim în trăsură şi pornim. ***Cocona,*** deja desmăniată, mă întrebă, scii d-ta que (5meni erau aqueia d'aseră ? — Sciu, îi respundu, erau nisce brigandi — Cum poți sci daca nu scii unguresce ? — Am înțellesu din gesturile şi maniera lor. — Ei, adăogo Maghiara, se dau de pescari şi ett6 que dică unulu: *Camaradi, astă-di nu pre avurSmu parte în negoțulu nostru, dar la no'pte speru quo vomu fi mai fericiți.— Aşa credem si noi, respunserS quei-l-alți.» Amu înțellesu, îi repetiiu şi eu, de aqueea m'amu suitu în carru.

Femeea în genere se crede mai religiosă şi cu uă inimă mai tineră. Aquesta femee maghiară mă lasă cum putem să deviu victima unor tâlhari, fără a'mi dice uă vorbă, sau a'mi face unu gestu.

Etă maghiarulu.

Pontul-Euxin eră atăt de paceficu în quăt se păre quo am lâsatu în urmă'mi costele Japoniei. Sorele se ascunse în Oceanu; noptea începu din que în que a'şi întinde umbrele salle. Absorbitu în contemplarea astoru grandori alle naturei, addormiiu quăte-va minute pe corvetă; puțin, şi d'uă-datâ deschidu ochii încă 'n aromire, dar que vedu? Uă pîndâ argintie se desfăşură înaintea me; ave forma şi aspectulu galaxiei (drumulu de lapte). In aquestu straniu delira, ereduiu unu momentu que trecem p'între sphere. Me deşteptu bine : Eră luna şi stelele que se reflectau în cathreptulu aquaticu şi formau printre încreţiturile lui aquellu miracul grandios.

Atunci începuiu a cugeta: Cum! n'au fostu <Se de ajunsu aqueste minuni alle Creatorului: cerulu cu stelele, cu planeții, cu cometii, cu galaxia quare ne arată desmăsurata immensitate ? Sorele quare ne luminedă, ne 'ncăldesce şi face să prospere tote productele nostre: erburi, fructe etc, şi să ne bucurăm de t6tă sudarea frunții nostre? Luna quare, cu fruntea

şi razele'i argintii alungă întunerecul dinaintea călătoiului rătăcind? pămentulu şi marea cu miriadele lor animale^ t(5te spre usulu şi sufficiența besoniilor (trebuințeloru) nostre? — N'a fostu 6re destul vederea que aquestu Greatoru a pusu în ochii noştri, verbulu în gura nostră, audulu în urechile nostre, gustulu pe limba nostră, mirosulu în fibrele nostre nasale, şi pipăirea în degitele nostre, qua să seim să usăm prin aceste simțuri de tot que este bunu şi să ne ferim de tot que este rău? N'a fostu de ajuns quo aquestu Dumnedeu ne-a dotatu cu aqueste simțuri, cu mintea şi cu tote facultățile nostre, caile largă qua să ne conducă la binele doritu? în fine n'a fostu ore d'ajuns, spre mărirea aquestei Ființe a-totu-putinte, înalta rațiune şi marea ordine que domină în totu universul de la gigante pîno la atomu? A cătatu ore să vie impostorii renegați să pue 'n fața aquestor mărețe minuni divine nisce minuni fabulose şi amăgitore; ***diavoli bătuți cu toca'n capu, şerpi prefăcuți în auru, cărămidă*** băsnosă strânsă în mână cum se pote vedea numai în mâna scamatorului ciarlatanu; ***roă cădendu pe capu şi pSrul schimbăndU'Se în mai multe culori, oprindu-se cursulu rîului din porunca sântului, întrebăndu pe morți Şi ei respun$6ndu din mormîntu, cai morți cu capetele tăiate, apoi puse la locu şi înviându; intrându în focu cu vrăjitorul, aquesta arfându, iar sîntul rSmăindu ne atinsu,*** pesci prăjiți, apoi sărindu de pe focu în apă şi trăind ânc6 şi astădi dup6 atâtea secoli, etc. etc?

Intrebu pe totu ommulu cu creerii nesmintiți de la locul lor sâ spuiă sunt ore aquestea mârturiri or fapte quare mărescu sau quare micşoredă puterea, voința şi rațiunea înaltei Provedințe?

şi

Queva **mai** multu.

Qua să bage superstițiunea în capetele şi inimele 6meniloru, au venitu impostorii renegați să substitue puterei lui **Pumnedeu** puterea lui Satan, spuindu-ne şi predicându-ne quo tote rellele în lume vinu de la dînsulu, şi făcându ast-felu qua totu respectul datoritu împăratului cerescu să se transforme în frica quătre regele infernului.

Şi mai multu. Ne-au spusu şi ne spun quototu ommul (sau creştinul) are un îngeru la drepta şi un diavolu la stînga lui, qu6 primulu îll îndemnă la bine şi secundul la rău; dar fiind quo răulu se practică mai mult în lume, amăgitorii au atribuitu mai multă putere diavolului de quăt îngerului, şi ast-fel au spervenitu să inspire ommului incultu mai multă temere quătre satan de quăt respectu quătre Dumnedeu.

Dar 'i aşu întreba eu pe aquei hypocriți: totu voi ne spuneți, prin biserica nostră, quo ***Ghristosu coborându-se în iadu, a legatu puterea draciloru acolo,*** prin que scamatorie dar au pututu dracii să deslege aquelle tari, ceresci legături şi să esă din iadu, să vie să ne îndemne Ia relle? «Nu va mai pute înco stăpânia **morgii** cu puterea să ție pre omeni, quS Christ s'a po«gorîtu sfărămându şi stricându puterea ei. Legatu este «iadulu» eto(1). Daca fărâmată este puterea morții, daca legatu este iadul, (quare este diavolul), de unde mai vine dracul pe pămentu?

1 aşu mai întreba: Tot voi ne spuneți, prin biserica n6stră, qu6 ***Dumnezeu este pretutindenea.*** Aqueasta este şi sacra mea credință. Dar daca Dumne4eu este pretutindeni aşa cum credu eu qu6 este; în ceru, pe pămentu, **în** mare, în stele, în sore, în lună, şi, cu

(1) Condaculu înviărei la g)asu 7-lea.

/ ^ TM ^ \
^ACADEMIEI* j

un cuvîntu în totu universulu, atunci, draculu vostru unde mai află locu să stea, fără sâ'llu ardă foculu cerescu? Voi singuri aţi numitu pe dracul ***duhu*** necurata, iar nu corpu sau ***trupu ne curatu;*** apoi atunci, daca ell nu e corpu, cum aquea muceniţâ 'l1a apucatu de păru şi 'll a bătutu cu toca 'n capu? Etto cum căderi din contradicţiune 'n contradicţiune. Christosu a venitu să ***rădice pe ommulu quellu cădutu*** şi voi 'll aţi affundatu în păcatele superstiţiunei quare a ommorîtu atâtea miriade de omeni!

Au venitu aqueşti hypocriţi sâ rădice A-tot-putintelui clemenţa d'a erta pecatele şi să o lase în mâna sau voia unor pecătoşi innoranţi; ne-au spusu şi ne spun mereu de pecate capitale: ***mâncarea cărnii, plăcerea vederei*** a tot que este mai frumosu, mai sublimu şi cugetarea ***(gondulu)*** quare nu este de quăt un daru cerescu; iar ertarea acestoru păcate în 6la cu fasolea, în metanii, dar mai alles în serindare.

Ei au mersu şi mai departe.

Au propagatu celibatulu, au toleratu ruperea hymenului, au pretinsu — că faptă sântă — exterminarea genului umanu în contra preceptului cerescu : ***Creşteţi şi ve îmmulţiţi şi moşteniţi pământulu.*** Etto cu que au venitu să înlocuiască aquelle mari şi sublime minuni alle naturei, qua să aducă să însufle în capetele şi inimele omeniloru pesta quea mai ommorăttfre ***superstiţiunea.*** Aţi înlocuitu purgatoriulu catholicu cu colive, colaci, prescure* făclii; cu prasnice, pomene, sărindare, etc etc.

M6 vor taxa de atheu, de eretic, sau celu mai puţin de protestanţii.

Răspundu :

Creştinulu nu pote fi atheu, ereticu este numai renegatulu, protestantu nu suntu, nu voiu fi ; dar dorescu unu protestantismu Orthodoxu.

In fine ei au făcutu diavolului quea mai mare parte din puterea lui Dumnedeu.

Am attinsu, numai în forte micu resumatu, pervertirile şi superstiţiunile cu quare, aqueşti parodiaţi ***sânţi,*** au âmplutu biserica lui Christos. A lle enumera tote, ar fi necesitate de volume întrege, queea que nu este nici scopulu, nici cadrulu aquestei modeste broşure; voiu termina dar în prea puţine vorbe : nu prin fanatismu, nu prin superstiţiuni va attinge binele popolulu orthodoxu: daţi'i —de pe cathedra bisericei—întraltată în academi^acră, de philosophie sacră—daţi'i educaţiune morală, predicaţi'i adeveruîu pe quare lle aflaţi sacre în evangeliulu Iui Christ. Nu'll învăţaţi ***frica de Dumnedeu*** — ca de leu şi de tigru — predicaţi'! respectulu quătre Dumnedeu.

Biserica lui Christos a fost inaugurată că scholă de moralitate publică dar ei que au făcut dintr'ensa? Luaţi ***ceaslovul, ocioichul, mineele, triadele, cazaniile, vămile văzduchului, vietele sfinţilor,*** etc, etc, veţi vedea, un făcut dintr'ensa uă scholă de superstiţiuni.

A doua di, şese ore dimineţa, ajungemu în fine la intrarea în Bosphoru, ce se chiamă Cavâk unde câtă sâ facemu carantina de cinci dille, din causa unoru caşuri de choleră que s'aru fi ivitu în Pesta. Pentru mine, aqueste cinci dille d'un arrestu gratuitu, ori quine 'şi pote imagina que împresiune ră mi-a causatu ; era unu carcera, eram desperatu; şi cu tote astea, am fost compensatu prin fermecătorea vedere a Bosphorului, cum şi printr'uă societate de bărbaţi şi femei

englesi, francesi şi greci de multă erudiţiune (1) făcendu totă (Jiua şi t6tă sera quelle mai frumose discuţiuni litterare. Mie 'mi place să-i ascultu.

Am mai fost compensatu cu încântătorea vedere a ambelor ţărmuri ridente cu communele şi piscurile, cu fortereţele şi castelele lor, cu strigătele sălbatice dar originale, alle guardiloru de nopte pe coma colinelor, cu musicele, cu focurile d'artificie şi bengale, cu luna quare, cu mysteriosele ei raze, întinde uă punte de argintu peste canalu. Dioa şi noptea aci păre quo 'şi împrumutaseră delicele lor.

Dupo aquelle cinci dille de arrestu, vaporea 'şi reluo colosala ei mişcare, şi 'nakitarom pe Bosphoru.

Quât nu se va mira aici lectorul quare, cu dreptu cuventu, aşteptă uă descriere a aquestui unicu miraculu pe întregele oceanuri alle globului, quât nu se va mira, dicu, quând va vedea quo nu mai pronunţu uă singură vorbă într'aquestu sensu, quât nu va regreta quo a pus mâna pe aquesta micuţă broşură! Puţin ansă, şi speru a ne'mpăca.

Vă4endu aquesta grandiosă operă a naturei în tot lungulu ei, la fiă-quare pasu nu făcemu de quât să criticu în ideia mea pe toţi quâţi s'au încercatu, să dicu mai bine, au cutezatu a descrie Bosphorul. Să 'mi permită lectorul anco uă mică episodă.

Quându însoţiam pe baronul de Talleyrand de la Rucăr la Dîmboviciora şi 'i răspundem la desele întrebări que 'mi face asupra differinteloru punturi de situri şi localităţi, îi vorbiam tot-d'uă-dată şi asupra frumuseţilor încântăt6re alle aquestui raru capriciu all naturei. Baronul m'ascultâ cu uă mină nu pre mult attentivâ, fiind qu6 mă cam întrerupe qua să reîncepă întrebările salle. **In** fine ajungemu la Dîmboviciora, şi 'ndată que intrăm pe gura ei, baronul meu nu mai sc6te nici uă vorbă, păre qu'a ammuţitu cu totul. Din distanţă 'n distanţă 'll opriam qua să'î observu multiplele variaţiuni; le contemplă extaziatu, dar nu pronunţa nici uă vorbă.

Ajungem la speluncă, intrăm, observăm formaţiunile de stalactit alle capriciului naturei, ne 'ntorcem, şi, la eşire, zărimu aquea lumină mysteritfsă que nu se pote descrie, că fiă-quare alltu mysteru all cerului. Atunci baronul face un gestu, rădicându mâinele 'n susu, quare, de şi 'n tăcere, exprime sublimulu : ***Mare e%tî Domne!***

Dupo que eşirfim din prima strîmtore pe un munticelu semănatu de mii de flori, îll întrebaiu : ***Cum vi sa părutu, Domnule haron, am exageratu cu descrierea me?*** — Nu, mă 'ntrerupse comisarulu francesu, d-ta nu 'mi ai spusu totu. — Aşa dar cum găsiţi Dîmboviciora? — Este indescriptibilă.

Tot ast-fel, înaintându pe Bosphoru, am amuţitu şi eu; ensă queva mai mult : nu numai limba, dar şi pena 'mi-a ammuţitu. Nu, Bosphorul este indescriptibilu; ochiul numai pote satisface pe curiosu. Etto de que dicu : Or quine se 'ncercă a'll descrie, este un cu•tezătoru,

Quineva, în timpii mai vechi, a disu : ***voir Borne et puis mourir*** şi expresiunea a trecutu în proverbu. Aquella, certamente, nu vădusse Bosphorul, qu6ci atunci ar fi dissu : ***voir le Bosphore et puis mourir.***

Şi daca eu am cutezatu a pune mai jos uă forte ^modestă poesie ***Bosphorul*** n'am avutu delocu presump-

(1) Erau şi Nemţi, dar aquestia făceu unu grupu în parte.

ţiunea a'll descrie; din contra, am voitu — cum se va vedea — să arătu quo eli este indescriptibilu.

BOSPHORUL

Acest immens balaur que pare fără fine,
Se strînge, se îngustă între coline doe
Que, mult mai mult aprope, se pare qno 'şi dau mâna
S'ajuugă la Byzanţiu, să 'i spuiă que ell este.
Un firu abia e aquesta din coma sa sburlită
Que trece-aci pacefic ? — Dar que cutez eu ore
Să cânt p'aqueste ţermuri ? palatele splendide,
Mosquele superbe, gradine florifere,
Luciri de foc'artistic, sau tonuri musicale
Que arta le inventă? O nu, o nu, quoci verva
Poetului se stinge şi lyra **i** ammuţesce
Şi musa sa dispare. Aquestea suntu produse
De bravele umane, de imperfectul spiritu
Que, astădi de există, ell mâine nu mai este.
O nu! aici **e** fapta divină, creatore,
Ne înţellesă noe; e mân'a-tot-potentă,
Mysteriosă quare a (p' '**& fiă**-aquelle
Coline, coste, stînce în varie aspecturi,
în quare mintea piere şi ochiul retăcesce.
E mâna creatore quare-a plantat aquelle
încântătore selbe cu alle lor superbe
Şi magice cununе que fermeca vederea;
E Ea, aquea Putere que-a (Jis' să fiă <Jioa,
Să fiă noptea, clis'a, şi 'ndată elle fost'au
E Ea, aquea Putere que-a dat reginei nopţii
Lucirea qua să spargă în negrul întunerecu
Şi să arginte câmpii şi crestele muntose :
E Ea que-a pus, Ea numai, în vocea philomelei
Inimitabili tonuri, şi în dilectul sgomot
All undelor şoptinde, a lor dulce 'ngînare.
0 nu, **o** nu! Aicea, fia talent sau geniu,
Se perde, mut' rămâne; **e** mic, să sciă ommul
Quât pote Creatorul; **e** mic' qua **să** descria
Uă fapt' aşa de mare ; e-atom' pe lungo totul
Ast univers', să spuiă cerescile mystere.
Vederea'i e destulă, contemple şi adore!
Acolo este arta, e faptă, braşu umane,
Aici e-Atot-putinţa de ceruri creatore.

Incântatu de objectele mamnefice que contemplam în drepta şi 'n stînga, şi, cum diseiu, mutu şi eu şi pena me, me deşteptu din aquestu plâcutu deliru, în portul Constantinopolei.

Dar vai, que amară descepţiune! Tote necurăţeniile posibile plutiau în aquestu portu. Atunci mi se deslego limba, me exclamaiu şi eu că comisarul francesu, dar, într'un sensu cu totul oppusu, şi diseiu : O Domne, que este aquestu mysteru!

Descindendu la debarcaderă, veduiu cu horore şi mai multe necurăţenii înquât eram silitu să cautu puntul unde să puiu piciorul. Uă mulţime de câini stau unii lungiţi, alţii 'şi disputau aquelle necurăţenii. înaintându pe strade pîn6 la Galata-seraiu, nu 'ntelniiu de quât câini certându-se pe aquelleaşi necurăţenii; şi aquella dintre muritori quare ar avea ciudata plăcere să'şi audă uă ploe de "njurături turcesci, n'are dequât să loviască un câine.

Aqueastă stradă se află în partea que se dice ***Pera,*** quea mai renumită din Constantinopole şi mai binişor pavată; aci sunt tote ambasadele şi consulatele străine; €U quât ense merge cam spre appusu cu atâta se strîmtedă ast-fel qu6 uă-dată trecendu p'acolo, de nu pâşiam iute într'uă prăvălie, eră să fiu strivitu de dog trăsuri que se'ntelniserâ tocmai aci. Câinii nu lipsescu nici din aquesta stradă; mai mulţi, quătre quarii exprimăm mirarea me asupra astei toleranţe, 'mi au dis

qu6 aqesta este ânc6 uă fericire, quăci aceste animale mai curăță puțin stradele.

Supt Constantin quell mare, Constantinopolea ajunsesse să 'ntrecă chiar pe Roma în mamnificența monumentelor salle; dup6 que anse cădii în posessiunea».. Turcilor supt Mahomet II, ea fu devastată de quea» mai însemnată parte a aquellor monumente, şi astădi quelle mai remarcabile sunt cam aquestea :

1-iu. Turnul f6rte'naltu de la Galata, construiții de Genovesi, ai quăruia muri sunt d'uă grosime pîn6 la 4 metri, cu doă ronduri de quâte 14 ferestre, unele mai jos, altele mai sus, de unde domină vederea peste totă capitala şi uă parte a Bosphorului cu ***Corne dor*** (Cornul de auru) şi cu țărmurile lui asiatice semănate de urbe cu construcțiunile şi vilele lor răpitore.

2-lea. Sch6la patriarchieî la Phanar, situată pe uâ 'nălțime ore-quare şi construită într'un gustu f(5rte allesu; vastă şi admirabil distribuită, cu opt clasi collegiale, cu uă bunicică bibliothecă, cu un cabinetu de historia naturală ânc6 în pruncia sa, dar quare progresedă din que în que prin singuru ajutorul generoşii all chrestinilor orthodoxi.

3-lea. Palatul patriarchului, cu biserica St. George, în quare nu se vede alt queva de mare însemnătate, dequât tâmpla cu uşile şi micele columne alle altarului, f6rte antice şi sculptate în lemnu negru de olivu, şi scaunul archipăstorescu pe quare se dice qu6 ar fi stătu St. I6n Chrisostomul.

4-lea. Piața armeloru cu mărețul pallatu all ministerului de resbelu numitu ***Serascheratul,*** cu alte frum6se edifieiuri împregiur, cu turnul de observare pentru focu,, cu uă portă imposantă, şi cu un admirabilu aspectu peste Bosphoru şi peste marea de Marmarâ.

5-lea. At-meidan sau fost Hippodromul, quare, se dice, ave quâte-va sute de statue mari şi mice, fontâne şi băi, gradine de flori şi arburi de quea mai surprindetore frumusețe, cum şi uă mulțime de alte objecte d'uă val6re considerabilă, cu quare apoi quei maî mulți sultani 'şi au ornatu palaturile lor; ast-fel quo aquestu hippodromu se pută dice, cu dreptu cuventu, a opta minune a lumei. Astă-di nu se mai vede nici urmă din tote aquestea, astă-di este un câmpu mare, cu un fel de casarmă în mijlocu, destinatu pentru exercițiu militaru.

Nu este de mirare să vedemu pe păgânu quo caută sâ distrugă tot que e chreştinu; dar este de mirare şi mult durerosu quând vedem pe chreştinul, pe compatriotul, pe concetățenul nostru qu5 se sforța din puteri să nimiciască nu numai tot que este chreştinu, dar chiar şi que este națională, atât în material quât şi în moral.

6-lea. Bazarul (Bezestenul) d'uă întindere colosală, cu o mulțime de despărțiri sau strade, tote boltite, şi d'asupra cu ferestre de ambele părți.

7-lea. Tophana (arsenalu militaru) unde se află şi palatul sultanului Abdul-Aziz, quare se dice a fi d'uă rară frumusețe; dar nu se pote vedea, mi s'a spusu, dequât cu permisiunea sultanului, queea que presintă mari difficultăți, cu tote astea, se observă aci p6rta de marmura quea mai frumtfsă, albă că neoa şi sculptată în azuru. Eu credu quâ, la vederea ei, quellu mai abilu sculptoru ar rămânea surprinsu.

8-lea. ***Bin bir derek,*** saâ ***uă mie una columne,*** uă ci-

ternă colosală, aduncă şi boltită peste 212 columne (1) quare serviă uă dinioră d'un mare reservoriu de apă din quare se alimentă totă cetatea şi chiar băile lui Zeuxip de la hippodromu.

9-lea. ***Cornul de aur,*** un braţu de mare unde se ved maî multe nave de resbelu etc, quare dau un aspectu împuitoru.

10-lea. Palatul actualului sultan, exterioramente d'un aspectu forte măreţu; interioramente nu se pote vedea — de străini mai alesu — dequât iar cu permisiunea Sultanului que nu se pote avea dequât prin mari favori, quare, pe timpul quând ministrul respectivu lipsesce, nu suntu deloc la 'ndemână.

11-lea. ***Sublima Portă,*** un vastu edificiu, stylu italianu, dar fără mare interesu, în întru nu'll am pututu vedea tot din causa de mai sus. Ambasadorul nostru lipsiâ.

12-lea. D'aci, într'uă mică distanţă, uă splanadă graţi(5să duce la Museul d'antiquităţi, de la ***Cinili-Chioşc.*** Uă caile netedă în valle şi în giuru'i uă grădină semănată de cipri, plus vederea peste totă Pera şi Galata, facu un aspectu multiformu şi fermecătoru.

Museul, ca edificiu, este d'un planu şi d'uă constructiune cum nu lasă, credu, nimic de doritu; iar objectele que ell conţine, deşi quelle mai multe mutilate, lipsindu la unele capul, la altele un braţu sau amendoe, la altele uă mână sau amendoe, un picioru, etc, sunt cu tote astea d'uă valore immensă suindu-se pîno la quea mai înaltă antiquitate romană, grecă şi egyptenă; ast-fel qu6 sunt multe din aquestea

(1) Nici historia nu spune, nici nimeni n'a pututu sâ'mi explice de que sa (Jisu *uă mie una.*

de quare museele Europei, quelle mai renumite, ar fi mândre de le-ar posede.

In Martiu 1882, ***Museul Cinili-Kiosk,*** înavuţitu şi reorganisatu, a fost deschisu publicului. D'atunci, Hamdi-Bey, fiul eminentului ommu de Stătu othomanu Edhem-Paşa, quare a frequentatu, în timpu de trei-spre-dece anni scholă din Paris de ***Belle-Arte*** şi atelierele pictorilor quellor mai celebri ai Francii, a fost numitu directoru all museului şi d'atunci aquest frumosu monurnentu a luatu un svolu considerabilu.

Forte uşor se 'nţellege quS aquestu june a refusatu petrecerile de la Mabile, quo n'a flanatu căscându gura pe bulevarde, quo nu'şi a făcutu noptea ◁li prin cafeurile Parisului, etc, etc, quo n'a observatu modele, depravarea şi tote smorfurile străine, ci a pusu travaliu şi silinţă spre a studia frumosul şi utilul qua să le ducă şi să le 'mprăştie în patria sa. Ferice d'un assemenea fiu quare reîmbrăţişedă pe tatăl seu; ferice de tatăl quare reîmbrăţişedă un asemenea fiu.

13-lea. Biserica armenă cu patrona Sta Treime, construită în stylu byzantinu aliatu cu gustul modernu, satisface mult ochiul visitatorului; dar queea que se pote recomanda cu mai multă seriositate este pictura templei, cu a iconelor, a sânţilor de ***întâiul rangu,*** a apostolilor, a profeţilor, etc. Expresiunea historică a fiăquăruia tablou surprinde privirea şi inspiră respectul şi adoraţiunea; p6te eu sunt puţin cunoscetoru, dar viă quellu maî competentu şi specialu, şi va spune certamente qu&.arta aci 'şi a attinsu perfecţiunea. Ghrist crucificatu în allaru la capul S-tei mese spre resăritu, este queva miraculosu.

14-lea. Platanul Ianiceriior, în grosime la rădăcină

că la 18 metri, şi cu uă scorbură în quare s'ar putea adăposti 6—7 omeni. D'aci, puţin la stânga, se desfăşură uă aruncătură de ochîu admirabilă _pestş Bosphoru şi marea de Marmarâ.

15-lea. Drumul de feru în tunelu, quare merge de la Galata pîn6 la capul punţii que duce la Stambul.

16-lea. Aqueastă punte, de 450 metri lungime, se deschide la mijlocu quând au să trecă vase mai mari.

17-lea. ***Baluclî.*** Pe quând musulmanii dedeu ultimul asaltu la resparii Constantinopolei, un călugăru grecu din aquestu schitu, pusesse să prăjiască nisce pesci. Totu-d'uă-dată, un alt călugăru, cu totul spăriatu, se presentă la uşea bucătăriei strigând: «Cetatea e luată!— Ba! respunde quella-l-alt; o voiu crede quând voiu vedea pescii mei qu6 sar afaro din sobă>, şi pescii sărirft, vii nevătămaţi, jumătate vineţi şi jumătate roşii, pentru qu6 nu erau prăjiţi dequât p'uă parte; ei fura aruncaţi, daca se pote crede, în apa din quare se pescuiseră şi 'n quare 'notă ânc6. Călugărul quare arată visitatorului aquesta minune, nu lipsesce niciuădată a'U stropi, că benedicţiune, cu quâte-va picături de apă sântă, în speranţa d'a lle vedea recădendu în buzunarul său că prin minune convertite în bucăţi de monedă.

La un locu, unde eram mai mulţi adunaţi şi eu vorbiam despre curiosităţile Constantinopolei, un grec bătrânu quare se păre qu6 scie carte, mă 'ntrebd daca am fost la Baluclî. — Nu, 'iam răspunsu, şi nici nu credu sâ mă ducu — De que ? — Pentru qu6 nu mă 'mpacu cu superstiţiunile. — O, nu! 'mi repeţi bătrânul, să fii convinsu d-ta qu6 astădi nici hamalii nu mai credu în asemenea basme.

18-lea. ***Gradinele.*** Intre mai multe gradine, aflate în Constantinopole, quelle mai remarcabile se dicu aqueste doă : ***Grands Champs*** la Taxim şi ***Petits Champs*** în Pera, prima are un aspectu pe Bosphoru şi pe costele Asiei, ast-fel qu6 ar dori privitorul să nu se mai facă nopte; în secunda — forte bine umbrită — am ascultatu, în mai multe seri, uă musică italiană atât de 'ncântăttfre înquât. or quând mă gândescu la densa, pare quo vibra anco în urechile mele.

Voiu termina cu S-ta Sophia.

In annuî 325 dup6 Christos, all doă-decilea all domniei sale, Constantin înălţo prima basilică consacrată, nu unei sânte cu numele de Sophia, ci sapientei (înţelepciunei) divine a?ta £o<pEa. Fiul său Constanţiu o mai mări, dar în 404 supt împăratul Arcadiu, ea fu arsă în parte într'uă resc61ă excitată prin exilul sântului Ion Chrisostomul. Restaurată de Theodosiu II, basilica arse a doăa oră în 532, pe timpul marei insurecţiuni disă a Victoriaţilor (Nika), rădicată prin rivalităţile lui Cirque, în all cincilea annu all domnirei lui lustinian. Aquestui împăratu datorim noi edificiul quare există âncâ astă-di. Ell voi qua aquestu templu să fiă monumentul quell mai magneficu que s'a pututu vedea de la creaţiunea lumei; aşa dar pusse ell să adune din tote părţile imperiului materialele preţiose, marmurele, columnele, sculpturele templek|r quellor mai renumite. Ast-fel priimi el de la Epnes opt columne, de breccia verde (un feîu de marmură rară),, provenindu probabilmente de la celebrul templu all Dianei; de la Roma, opt columne, rădicate altă dată de împăratul Aurelian de la templul sorelui din Heliopolis (Balbek). Templele de la Athena, Delos, Cyzica^

Zois, Osiris în Egyptu, furo şi elle puse a contribui. Doi architecţi greci, Antemiu de la Trolli şi Isidor de la Milot, furS însărcinaţi cu direcţiunea lucrărilor; dar se pretinde quo împăratul ensuşi priimise de la un angelu planul edificiului şi banii necesarii la construcţiunea lui. Justinian voi s'arunce ell însuşi primele fundamente. Uă vastă splanadă acoperită cu un felu de betonu, formându un aşternutu de doă-deci piciore de grosu, şi quare se 'ntări că ferul, servi de pilă sau themelie a edificiului. «Murii fur& construiţi de cărămidă, dar făcurS pilasiri (stîlpii) de petre mari calcare, quare furo legate cu scobe de feru, cum şi tablele de marmură cu quare toţi părеţiî interiori furo decoraţi*. Dece mii lucrători, conduşi d'uă sută de maeştri zidari, erau d'uă^dată puşi în lucru. Pe tотă ora împăratul veniă sâ supraveghede lucrările şi rescomperisâ pe quei mai zeloşi.

Pentru confecţiunea domului, dete să confecţionede la Rodos cărâmide atât de uşore, înquât doă-spre-dece dintre elle nu trăgeu mai mult deqâut uă cărămidă ordinară : elle purtau inscripţiunea urmâtore : «Dumnedeu a fondat'o, Dumnedeu o va apăra». Elle furo dispuse prin aşternuturi regulate; din doă-spre-dece 'n doă-spre-dece aşternuturi se zideu relique (moşte), şi preoţii înălţau ruge la ceru.

Terminându-se templul fu decoratu cu mamnificenţă. Pâreţii Murilor erau îmbrăcaţi cu marmure preţiose; capitelele (partea de sus a columnei) şi coronele fur& aurite, boitele şi părţile de jos depinse (zugrăvite) în encaustic (1), cupola âmplută d'un mosaicu auritu şi coloratu. In genere, tote picturele erau pe câmpu de

(1) Un felu de pictură cunoscută în vechime.

auru. Afaro de astea, era aci uă enormă profusiune de vase preţiose, de candelabre, de cruci, totul în auru masivu cu doă-deci şi patru de evanghelii, fiă-quare cântărind 100 chilograme, etc. în sanctuaru (S^a) era altarul (d^a pd|ia£a) făcutu de auru şi d'argintu, de feru şi de platină, de mărgăritare şi de diamante. Era apoi uă enormitate de pietrele quelle mai rari. Mesa sta pe patru columne de auru. Dedesupt se rădică ciboriul (vasul sacru) în quare se conserva sânta cumineca-tură. Aquestu ciboriu eră formatu din patru columne şi patru arcuri d'argintu, ţinendu uă cupolă de auru supramontată c'un blocu (grunju) de auru, trăgendu 118 livre, şi c'uă cruce de auru de 80 livre. Incinta sanctuarului (KlvyXi&Bţ), ambonul, thronul patriarchuluî, scaunele quellor şepte preoţi, etc, nu presentau uă mai puţină mamnificenţă. Se'nţellege quo aquestu monumentu a cătatu să coste pe 'mpăratul sume enorme. Ell a usatu aci de veniturile provinciilor, alle imperiului, alle triburilor barbare; însă tote aquestea furo insufficiente, şi se vădu redusu la expedientele quelle mai culpabile qua să'şi procure bani. «Spesele se suiau deja la 452 cântare de auru (7,955,200 ducaţi) pe quând murii nu se rădicau dequât la un metru d'asupra solului».

In fine monumentul fu terminatu în annul 548 şeispre-dece anni dupo que fusesse începutu. împăratul îi facâ dedicarea cu mamnificenţă. Dupo un marşu triumphalu pe Hippodromu şi imense distribuţiuni făcute popolului, se dusse la templu şi strigo : «Glorie Domnului quare m'a judecatu demnu d'a îndeplini aquestă lucrare; te-am învinsu, Solomone». Rugele,

olocaustele, serbătorile publice şi distribuţiunile de bani durard patru-spre-***dece*** dile.

Cupola, lucrată cam cu precipitare, se surp6 in 550 prin effectul unui cutremura. Isodor junele fu însărcinatu a o reconstrui; ell îi micşoro diametrul, împinse pilaştri ocolindu'i pe dinafarti cu păreţi tari. In 987, supt împeraţii Basiliu II şi Constantin IX, uă nouă restaurare fu necesarie ; în 1371, un cutremura resturno crucea. In 1453, pe quând s'a luatu Constantinopolea de Turci, uă sumă de preoţi, de femei, de tote clasile, se 'mbulziau în basilica S-tei Sophii; cuceritorul petrunse călare în biserică pîn6 la altarul cel mare, şi, sărindu de pe callu, strigo : «Nu e Dumnedeu dequât Dumnedeu şi Mahomet este prophetul seu!» Aquesta fiî semnalul de masacru şi jefu. In momentul intrării Turcilor, dice uă legendă que Grecilor le place a o repeţi, un preotu celebră leturgia; ell lăso altarul, ducendu cu sine ***sântul potiru,*** şi dispăru pe uşea unei galerii. îndată uşea se aflo închisă printr'un muru de piatră. Dar, adaogă legenda, quând S-ta Sophia va fi redată cultului chreştinu, aquea portă se va redeschide şi preotul va reveni a'şi termina liturgia întreruptă. Mahomet cuceritorul consacro S-ta Sophia cultului musulmanu, şi construi un minaretu şi quelle doe anteride, (peronuri, contraforturi) quare susţin edificiul la S. E. Selim II rădico pe allu doilea minaretu; Murad III rădico pe quelle-lalte doe minarete în partea de N. E. şi dispusse a se pune pe vîrful cupolei uă semi-lună de bronzu de un diametru considerabilu all quăruia auritul singura a costatu 50,000 ducaţi. Ell făcu şi reparaţiuni în interioru, şi adduse din insula de Marmara doS enorme

urne d'alabastru, quare proveniau, se dice, din Pergam. Supt sultan Abdul Medjid 1847—1849, uă res. taurаţiune generală a S-tei Sophii a lost încredinţată d-lui Fossali, architectu tessinesu quare prin armature de feru şi alte masse de zidărie, sciu să consolide arcadele şi păreţii quare amerinţa să cadă în ruină. La finele lucrărilor (13 luliu 1849), sultanul Abdul-Medjid a inauguratu mosquea printr'uă ţeremonie solemnă.

Astă-di este f6rte dificil a recunosce exterioramente planul primitivii all basilicei convertită în mosquee. Antoride masive, rădicate de Murad III qua să susţiâ păreţii mişcaţi de cutremure, şi uă mulţime de construcţiuni posteriore, alipite de murii edificiului îi mască formele. Singure, quelle patru minarete albe, quare se 'nalţă la patru unghiuri alle edificiului, mai attrag privirea. Unul, la N. E., ornatu cu ciubuce etc, dungile de separaţiune sunt în relief şi împreunate quâte doedoă la partea superioră prin semi circonferenţe încălicându una peste alta; ell are un balconu în giuru'i quare ese afar6 din corpul lui, ne fiind susţinut prin nimic; garnitu cu uă galerie sculptată azuru. Quelle doe minarete de la O. sunt polygonale cu colţi pe dunge în relief şi avendu fiă-quare quâte un balconu câ quellu de mai sus cu galerii sculptate azur. Intre aqueste patru minarete simple şi puţin masive se 'nalţă marea cupolă cu immensa ei semi-lună, quare se zăresce, se (Jice, din vîrful muntelui Olympu all Bethymiei; ea e susţinută de muri pe themelii alternativmente albe şi rozatre, ocolită la basea ei d'uă coronă de ferestre şi avend alături spre E. şi spre O. doe semicupole. Despre E., se remarcă uă uşe quadrată d'un stylu frumosu, ornată cu şese columne de

porphyru şi de marmură, şi all quaria nivelu este peste nivelul stradei. Despre partea S. sunt mai multe ***turbe*** (1), fontâna d'abluţiuni (spălare) şi intrarea principală a marelui peristylu. Spre a nu scandalisa pe musulmani, străinii nu sunt admişi a intra pe aque**sta** uşe, ci pe alta situată la N., quare este mai puţin expusă vederei.

Mai tote aquelle objecte, d'aşa mare preţu, au dispărutu. Queva mai mult. Tot străinul quare intră aci şi se depărtedă mai la uă parte, se pomenesce cu un hoge quo 'i presentă uă chârtiuţă cu 10—15 pietricelle de mosaicu. Străinul, credendu qu6 i se dă aquestu micu presentu că suvenire, îi mulţumesce, dar hogea întinde mâna şi pronunţă : ***bacsişu.*** Ast-fel, încetul cu încetul, se va. despuia şi de mosaicul que a mai scăpatu pînd astă-di.

Un lucru înso de quea mai mare mirare şi pe quare nu 'mi 'll pociu explica, este quellu următor.

La una din marile ferestre — în formă de curcubeu — alle galeriei de sus que încinge basilica, se află patru columne coprinse într ensa, avend fie-quare la partea superioră quâte uă cruce aurită quare, de şi veche, este anco forte bine pronunţată. Nu me pociu mira îndestul cum aquestea au pututu scăpa de vandalismul barbara!

Intre impresiunile melle intră şi quelle următore : într'uă di trecend, cu D. Gogu şi cu un amicu de peste Milcovu, pe la colţul unei strade, vedem acolo mai multă lume adunată, şi un ommu în uniformă— păre all poliţiei — cu alţi subalterni quarii cântăreu la pâine şi o aruncau quând într'un coşu, quând într'un sacu. Curiositatea ne attrase şi prin amicul de peste Milcov — quare cunosce bine limba turcă — întrebar6m que este : — pâinea lipsă, ni se respunse.— şi que face cu aquea pâine? — se împarte la săraci. — Şi quât de mare p6te fi lipsa că să fie supuşi la aqueastă amendă ? — Şi pâno la cinci dramuri. — Dar vr'uă ertare nu există pentru denşîl ? — ***Ioc, ioc, ioc!*** fu uitimul răspunsu all Turcului.

Bieţii omeni! simpli, dar leali. Se vede qu6 acolo nu s'a simţitu anco necesitatea d'a'şi da părul în mâna brutarilor, măcelarilor, olarilor, dogarilor, ferarilor (ţigani, etc, qua să 'şi fabrice allegători, sa& — să punem mai bine puntul pe ***i*** — se vede qu6 acolo n'a ajunsu ânc6 phyloxera civilisaţiunei n6stre.

Puterea, aşi putea dice supraumană, a ***hamalilor*** d'aci, asemenea m'a impresionatu forte mult. Am vădut hamali ducend pe spinare, de la portu pân6 la Pera şi mai departe, şi mai alles suind, greutăţi de la 100 pln6 la 150 de oca. Que 6re 'i face pe aquei 6meni — tot că quei-l-alţi 6meni — să fiă aşa tari? Clima? Nu se p6te crede. Este singură deprinderea, şi mai mult nevoia de existenţă. Supt actualul nostru guvernu, sperăm qu6, în curând, şi Românii noştri să devină tot aşa de tari.

Anc6 o impresiune profundă şi mult plăcută.

Eram la o imbarcaderă, unde aşteptam vaporul pentru Kadi-Keui (Chalcedonia). In intervalul aquesta m'apropiiaiu d'un june pe quare 'll audisem vorbind grecesce, şi 'll întrebaiu daca Scutari este departe de Kadi-Keui. — Nu, 'mi respunse ell, distanţă cam de uă jumătate oră, dar d-ta eşti străinu? — Cum vedl - De

(1) Un felu de cupole sepulcrale la Turci que sultanii 'şi facu pentru ei şi copii lor.

unde? — Din România— Dar eşti grecu? — Nu, daca sunt din România, sunt Românu, cum şi grecul din Grecia este grecu. — Asta nu face nimic, eu îţi pociu proba qu6 Românii sunt Greci. — Fără îndoială, tot aşa cum 'ţi aşi proba eu quo Grecii sunt Români. Voi să mai dică queva, dar vedend quo are poftă d'uă discuţiune atât de insipidă, şi quo nu este de cât un sarsail, îi întorseiu spatele şi 'll lăsaiu. Preumblându-mă p'aci, vădu pe sarsialul meu vorbindu mai încolo cu un preotu, şi, apropiindu-me, audiiu pe preotul dicendu'i : cCum se pole Românul să fie Grecu? Dar d-ta n'ai citit quell puţin historia qua să scii qu6 Românii sunt descendenţi ai Romanilor de unde 'şi au păstratu şi numele lor de Români cu tote datinele şi tradiţiunile lor? cu limba română quare, din t6te surorile ei, italiana, spaniola şi francesă, ea este quare a conservatu mai mult, de la muma lor latina, finalul verbilor, substantivelor etc? N'ai citit d-ta historia qua să scii qu6 pe la annul 105 dupâ Cristos, împS ratut Traian all Romei trecend Dunărea cu armatele salle în Dacia, quare atunci se compunea din România, Moldova, Basarabia, Bucovina, Transilvania şi Banatul, bătu pe regele eî Decebal ast-fel quo ell, desperatu, îşi dete singur mortea chiar în anul aquella 105 ? quS Traian, exterminând pe Daci, populo aquesta ţerră cu colonii romane, de unde şi ***România*** şi ***Români;*** qu6 aquestu popolu Românu, p'între tote invasiunile barbare que s'au snccesu la ell mai mulţi secoli* 'şi a conservatu limba, religiunea, datinele pînS la quelle mai mici deprinderi alle lui; quo, cu toie emigrările lui, ell 'şi a conservatu anco litteratura sa guell puţin eclesiastică; quo astă-di are deja uă litteratura profana cu autorii, cu poeţii, cu diurnaliştii ei; quo astă-di Românii din România disă liberă au scholele, universităţile, şi academiile lor; quo în fine se bucură de instituţiunile lor române, iar nu grece? Şi mă miru mult de unde a pututu să 'ţi viă o idee atât de erronată qu6 Românii ar fi Greci! Şi eu, cum scii, sunt Grecu— de şi patria-mi este Macedonia; şi eu aşi dori uă Grecie mare, îndată însă ce ne vom întinde cu pretenţiunile şi ambiţiunile n6stre, fiă elle şi numai morale, vine atunci sovrana historie şi ne lovesce în capu cu implacabilul ei ***adeveru.*** Aşa, domnule, citesce, studiază mai bine historia, şi atunci, te asicuru, vei scăpa de asemenea idei, permite'mi să (Jic, ridicole». Grecul se retrase umilitu şi sdrobitu.

In minutele din urmă, pe când preotul ânc6 vorbia veni aci şi D. Gogu quare, voind sâ scie despre que era discuţiunea, preotul îi repeţi în limba francesă mai tot quelle que audisem eu, şi mai adăogd, «Aqueşti 6meni voiesc să grecescă totă lumea, de s'ar putea, de la un polu la altul, întocmai cum se sforţa Maghiarii a maghiarisa t<5te diferintele naţionalităţi de supt disul lor regatu, nu sciu que affînitafe pote fi între aqueşti doi popoli, dar historia, şi unuia şi altuia, îi dice ***halt!***

DupS que, că Românu, mulţumiiu preotului de lealitatea sa esemplară, îll întrebaiu daca cundsce limba Română şi daca a trăitu în România : Nu, 'mi respunse, nu cunoscu limba, n'am trăitu în ţerra d-vdstră; uă dată numai, întorcendu-mă din Occidentu, am trecut prin Bucuresci. Şi cum cunosci aşa bine historia n6stră?îll mai întrebarom D. Gogu şi eu; atunci ne spuse quo este profesoru de historie şi limbe

străine. în adevăr, reverentul preotu, pe lungă limba grecă modernă, vorbia cu multă facilitate şi forte correct limbele francesă şi germana; spunea că cunosce asemenea şi limba latină.

Speru qu6 tot Românul adevăratu Românu nu quellu bastardu sau cosmopolitu, nu va dice quo am exageratu impresiunea me.

Dup6 quâte-va minute, desbarcarâm la Kadi-Keui. Aquesta urbă situată pe costa Asiei unde se ncepe marea de Marmara, cu strade curate, cu quâte-va case şi oteluri frumose, are uă cărare sau splaiu pe marginea mării forte pittorescu şi poeticu, de unde se desfăşură un aspectu admirabilu peste tot lungul Constantinopolei. La Kadi-Keui, în timpul de veră, uă mulţime de lume vine pe fiă-quars di din capitală spre petrecere.

D'aci, la trei chilometre spre Nordu, se află situată la capul Bosphorului de S. pe uă 'nălţime ore-quare, urba Scutari (Turc. Uscudar), în faţa Constantinopolei a quăreia se consideră că suburbie. Posiţiune încântătore, case, mosquee frumose; cimitiru superbu în selbe de cypri; aci sunt îngropaţi toţi Turcii de distincţiune. Spre Ostu, se vede pe uă stîncă ***Kis-Kalesi*** sau ***Turnul lui Leandru.*** Mai sus apoi este muntele ***Gemnicea,*** din vîrful quăruia se desface quea mai încântatore vedere peste tot Bosphorul, Constantinopolea şi marea de Marmara.

Plecar6m cu vaporul de la Kadi-Keui la insule şi trecurftm mai înteiu pe lungti insula numită ***Platia.*** Curiosă insulă : uă stîncă arridă şi ne locuită, rădicată 'n mare în forma muntelui ***Piatra lui Craiu*** din Carpaţij dar, se 'nţellege, în miniatură, şi demnă de curiositatea unui Englesu, quare a avutu capriciul a construi în vîrful ei uu castelu, pe quare apoi 'll a vîndutu beiului de Egyptu; şi aquesta abandonându'll astă-di este în ruină.

Dupo quâte-va minute, vaporul se opresce la insula ***Prorti,*** puţin locuită, puţină vegetaţiune, dar vedere de totă frumuseţea. Apoi la insula ***Antigoni,*** mai mult locuită şi mai multă vegetaţiune, aqueeaşi vedere. Apoi la insula Halki, binişor locuită, gradine şi grădinite forte de gustu, vegetaţiunea mai înflorindă, şi arburii de cipru în giurul caselor şi all gradinelor, atât aci quât şi la quelle-l'alte insule, dau un aspectu deliciosu; casele, pe marginea splaiurilor, construite într'un gustu perfectu, facu panorama que încântă ochiul quellu mai amorţitu. Apoi, înfine, Insula Principilor.

De la debarcare, începem a ascinde puţin pe uă şosea forte netedă. Pe ambele părţi, dar mai alles pe partea stângă, se rădică edificiuri de quea mai elegantă construcţiune, iar pe partea dreptă, aquestea se ntrerup qua să lase ochiului vedere liberă peste quelle-1-alte insule şi mai încolo; gradine de cipri, de arburi fructiferi, de florile quelle mai odorante, întâlnesce călătorul la fiă-quare pasu. Trăsuri bune nu lipsesc aci pentru partea de jos, iar pentru suitu pe munte sunt cai şi maî mulţi asini, quarii sunt şi mai şicuri pe munte. Luarom şi noi doă din aqueste animale, încălicar6m şi, pe uă şosea frumosă, apoi p'un drumu practicabilu, pornirftm la vîrfu. Ascindend şi descindend şi în şeoa (1) insulei, apoi iar ascindend la puntul quellu mai înaltu, unde se află biserica St. George, am trecutu prin quelle mai frumose

(1) Tote aqueste insule au întocmai forma unei şelle.

şi mai variate selbe de cipri şi alţi arburei, aci mar aci mai mici, şi am avutu la stânga nostră, spre resăritu, linul luciu all mării, şi ridentele ţărmuri alle Asiei. Ajungend în vîrfu, un preotu cu multă binevoinţă, ne conduse în puntul quellu mai culminantu, de unde ochiul, nesăţiosu, crede quo domină peste totă marea de Marmara şi peste 'ntrega parte a costelor asiatice. Preotul apoi ne deschise bisericuţa, în quare, nu se vede nimic de vr'uă însemnătate orequare dequât ic6na S-lui George de argintu cu mai multe daruri tot de argintu, în formă de salbe, offerite de mai mulţi sufferindi quarii s'ar fî tămăduitu de maladiile lor prin ruge quătre aquesta iconă.

Au(Jindu aquestea, eu care mă credu bunu chreştinu, începuiu a cugeta : cum, îmi diseiu aquestu Sânt, fost ommu, trecutu apoi din natura umană într'uă altă natură de deificare, nu are ell ore puterea dequât numai prin aquesta ic6nă? Ruga sufferindului nu pote ajunge ore la urechea Sântului dequât numai din vîrful aquestei insule? Şi que s'ar face atunci milionele de creştini sufferindi quarii n'ar avea nici puterea physică, nici pecuniară să viă la ***Insula-Prindpilw ?*** Ar căta să moră cu dille. Dupo assemenea credinţe, unde ar mai rămânea nemărginita putere a Sântului ?

Aqueste cugetări alle melle, lle comunicaiu amicului meu, quare, făr6 gândire d'uă secundă, 'mi respunse : ***Credinţa ta te*a mântuitu.*** Aşa este 'i adăogaiu, înţellegu şi eu aquestu cerescu şi de multă 'nsemnătate cuventu all Salvatorului, şi d'aqueea dicu : ***fiă ere, dinţa, şi ommul va fi salvatu or unde sar afla.*** Ett6 unde ne-au addusu hypocriţii, speculatori ai omenirei, făr6 a cugeta qu6, mărginindu puterea Sântului, **micşorară** puterea lui Dumnedeu.

Dar să trecem de la aceste reflexiuni. .

Preotul ne învito în asylul seu simplu, curatu şi cu un aspectu răpitoru. Intre alte modeste lucruri, ne arâto un evangeliu manuscrisu pe pergamentu, în limba grecă fără dată; dar quare se crede quo ar dată **din** primii secoli dupo era creştină.

La 'ntorcere, venirom pe drumul din drepta insulei unde avurom alte differinte variaţiuni de terren, de selbe, de vii, şi un altu aspectu all insulelor în partea lor ne locuită. In adevăr, la uă parte se vede industria şi cultura, la queea-l-altă selbătăcia primitivă. Viă poetul-geniu să descria aquestu frumosu jocu all naturei aşa cum ell merită şi va ajunge la nemurire • eu nu voiu avea aquesta presumpţiune; voiu dice numai: Nu sciu de que deii Olympului nu 'şi au allesu aqiiestă insulă de asylul lor.

Uă mare mirare que m'a surprinsu ânc6 aci, este neobosiala ***stăpînului*** animalelor nostre : cu biciu 'n mână, pe fugă, le mână dinapoi, fiă la delu, fiă la valle, fard să simtă quea mai mică ostenelă, şi tăcendu acesta cursă de 5—6 ori pe di. Face mult deprinderea.

Inturnându-ne la Constantinopole, vădu pe puntea vaporului trei preoţi quarii, dupo figura, physionomia şi mai alles dupo costumul lor întocmai că all preoţilor noştri de modă, creduiu quo sunt preoţi d'ai noştri; me apropiiu, îi observu bine de sus pîno jos : aşa, sunt preoţi d'ai noştri 'mi diseiu, şi quând era să deschidu gura qua să me adresed quătre dânşii 'i audu

vorbindu italienesce, înțelleseiu afunci qu6 erau călugări catolici sau iesuiți.

Avem probă în urba nostră portretul protopopului Crasan pe quare 11 am apucatu şi eu, cu întregu costumul que purtau boerii şi neguțitorii de aci, cum, se 'nțellege, şi quei-l-alți preoți, cu differința numai qu6 protopopul purtă şi işlicu. Aşa era în t6te urbele țărrii. Avem probă pe toți preoții communelor rurale quarii, în costumul lor, nu se disting absolut prin nimic de costumul consătenilor lor. Erau d'ajuns, erau evidente, pipăite aqueste exemple; nu sciu de unde şi cum ne-a mai venitu şi ***pacostea*** de haină a iesuiților; nu cumva aquesta are să fiă ***avand-garda*** lor?

1

Sătănul 'şi a păstratu costu/nul seu, preotul săten 'şi a păstratu aquellaşi costum; cetățenul 'şi a schimbatu costumul asiaticu în costumu europenu, schimbe şi preotul urban costumul său în aquellaşi costumu şi ătt& uă logică pe quare n'o va putea combate nici quell mai sophistu advocatu.

4

Lăsați pe iesuitul, făr6 familie, prin urmare făr6 drepturi, făr6 datorii în societate, lăsați-'ll în haina sa qua să fiă înferatu cu ferul renegării şi hypocrisiei, şi lăsați pe preotul ortodoxu, tată de familie, cetățenu că tot cetățenul, cu aquelleaşi drepturi, cu aquelleaşi datorii în societate în haina concetățenului său, şi atunci nu va mai rămânea nici nedomirire, nici împestrițare.

Sâ sperăm qu6 viitorul metropolitu primatu va lua măsuri juste şi tot d'uă-datâ naționale.

Să sperăm qu6 aquestu înaltu prelatu ortodoxu va combate, va respinge propaganda iesuitică quare d'atâțea secuii de viață în occidentu, nu 'şi putu afla locu în țărra n<5stră dequât numai acum în secolul XIX, secul de lnmină şi de 'înmormântarea superstițiunei. Să sperăm qu6 aquestu ***înaltu*** prelatu, depositaru all sacrului thesauru ortodoxu, va sci a'll păstra qua să apere şi să conserve intactă şi neattinsă ortodoxia sa; în caşul contrariu, se va perde de la noi tot prestigiul religiosu.

Renturnatu în Constantinopole, îmi rămâne să mai dicu quâte-va vorbe asupra unor observațiuni generale.

In capitala Turciei, sicurață publică nu există. Ettâ que ni se dice între altele, adoa-di după sosirea nostră aci, de un bărbatu seriosu şi aflatu într'uă posițiune 'naltă. «Feriți-vă d'a 'ntârdia n6ptea pe strade, qu6ci sunteți în pericul a fi jefuiți pînS 'n cămaşă». Cum! exclamar6m noi, poliție nu este aici, şi que face ea? Poliție 'n Constantinopole, ni se respunse, există numai de nume, de faptu absolutamente nu există».

In Constantinopole pare qu6 nu s'ar ^unosce nici chiar vorba ***bine-cuviință*** indigenu sau străinu, bărbatu sau femee, fiă de or-que naționalitate, te calcă, te 'mpinge, te 'mbrîncesce, făr& sâ dică un ***pardon,*** ast-fel qu6 mereu 'ți se pare qu6 eşti provocatu; am observatu aquesta chiar în Pera, suburbia qea mai civilisată.

In Constantinopole, ***bacşişurile*** şi schimbul banilor rup 6sele. Tocmesci un birjaru, un callu sau un asinu să te ducă pîn6 la un locu queva mai depărtatu; la 'ntorcere 'i plătesci, dar asta nu e destul : ***bacşişu,*** îți dice ell; te faci qu6 nu'll înțellegi, sau refuzi d'ai da : ***bacşişu*** îți repetă ell de 10, 15 şi 20 de ori, şi este 'n stare a te gratifica chiar cu 'njurături; pe la palaturi — fiă şi deşerte — şi alte stabilimente publice, un individu pe quare 'll găsesci acolo şi'ți deschide,

nu se mulțumesce dequât eu doi, trei pîn6 la 5 ***megidie*** (icosari) ; vorba chtar, cată de multe ori să o plâtesci aci, etto un exemplu : Eram la ***Bezesten*** unde voiam să cumpăra queva que se găsia cam rar; pentru aquesta luasem tot d'acolo un băiatu de grecu cu mine ; dar pentru quo şi ell nu scia, se vede, pre sicur unde să me ducă, vădu qu6 se opresce înaintea unui mare magazin all quăruia proprietar era aci, un Armenu bine 'mbrăcatu în costum europenu etc, pe quare băitul îll întrebă în turcesce în quare locu se aflau asemenea commercianți, spuindu'i tot-d'uă-datâ quo eu voiam să cumpăr queva. Armenul, dupo que se gândesce puțin, apoi îi respunde : ***Spune d-lui, daca 'mi dă cinci lei, te 'ndrepteşu eu.*** Aşi putea cita mai multe asemenea exemple, dar credu quo e d'ajuns aquesta. Toți aci sunt înțelleşi cum să te frustrede mai bine.

Schimbul banilor ajunge la desolare. Eu n'avem dequât bani de chârtie, pentru quo auru — de şi proprietara mare pîno mai deunădi —de vre-uă 7—8 anni n'am mai vădutu uă singură bucățică în casa me. Schimbam chârtii qua să iau lire cu mare scădămentu; schimbam lire qua să iau argintu pentru spesele de totă dioa, de tot minutul, dar que se 'ntâmplâ ? Pentru uă liră priimiam 108 lei turcesci, însă în cinci ***megidie*** întrege, un quartu, şi trei lei în măruntu. Voiam sâ am numai quarturi de megidie, atunci priimiam 100—102 lei; iar daca voiam să am numai mărunțişu, evaluarea lirei nu trece peste 95—96 lei. Nu sunt de loc financiara; dar d'aşi fi cellu mai experimentata, eu tot n'aşi putea da de căpătâiu aquestui calculu : un alliagiu prostu, ftfirte prostu, să fiă mai rara, să aibă

mai multă valore dequât argintul! Ai apoi nevoie să schimbi un icosaru... un leu scădămentu; te duci sâ cumperi queva de 50—60 parale; te 'ntrebă daca ai mâruntişu, şi aşa mai încolo.

Dar, în privința aquestui fatalu schimbu de monede, sorgintea este mai departe; noi însă ne vom apropia de unde ne dore.

Guvernul nostru, quare a sciutu să 'ncheie cu statul vecinu şi cu altul mult depărtatu, convențiuni cornmerciale ommorâtore commerciului nostru ; guvernul nostru quare este singura, ***Românu,*** singuru ***patriotu,*** singura ***nationalu*** sau ***năciunalu,*** quare singuru ***sacrifică restut ^illelor salle thronului si terii*** (înțellegu thronului, dar țărri?), cugetatu-a vr'uâ-dată să caute a 'ncheia uă convențiune de unificare monetară quell puțin cu statele cu quare ne aflăm in mal d'aprtfpe relațiuni comerciale, qua cu modul aquesta să scape aquesta disgrațiată țerră, iubită de guvernu că puii de maimuță, să scape aqueşti nefericiți commercianți de daunele şi sdruncinările schimbului monetara ? Şi quine ar perde cu aquesta salutarie convențiune? nimeni, pote quâțiva baneheri şi ***zarafi,*** dar nici ei; sunt atâtea alte întreprinderi şi ***ghesefturi grase*** şi bănose que se vend pe totă dioa prin licitațiune unde ar putea să usede de sumele lor cu mult mai mare ***câşligu.***

Şi'n adevăr, treci în Austria, schimbi moneda, treci în Bavaria, schimbi moneda, treci în Francia, schimbi moneda, treci în Engliterra, schimbi moneda ; te 'ntorci înapoi, eşti nevoitu s'o iai d'a capo. Tot asl-fel, treci în Bulgaria, schimbi moneda, treci în Turcia, schimbi moneda, te 'ntorci înapoi, aquellaşi lucru.

Spuiă or-qine daca aquăsta nu este uă palpabilă calamitate.

Turcii, în mare majorirate, sunt sinceri, leali, generoşi, şi in comerciul lor forte oneşti, voiesci să cumperi que-va <de la un Turcu şi cauţi să te tocmesci, ell se simte ore-cum ofensatu, pentru quS scie qu6 n'a cerut|de quât quel mult, dece la sută profitu. Turcul este — făr6 prejudiţiu de cult — quell mai bunu amicu, ell merge pîno a se sacrifica pentru amiculu seu. Dar — fatalitate! — este queva la ell quare adesea trage un;burete peste tote aqueste qualităţi, este ***fanatismul religiosu.***

Uitam queva :

In totul Constantinopolea, pe uă mână de putere europenă, ar deveni pote, ajutată de posiţiunea sa, prima capitală a globului; nu sciu ensă atunci daca n'am preferi mai bine barbaria orientală dequât civilisaţiunea occidentală....

Sunt în predioa d'a me 'nturna de pe aqueste locuri. Ancă o vorbă : Mergâ călătorul în Occidentu, şi va vedea arta în culmea ei; mergă ell în Orientu, şi va vedea natura în totă splendârea ei.

Plecându din Constantinopole, şi eşind din Bosphor pe quare 'll lăsam cu multă şi profundă durere, mă gOndiu la următorea, modestă poesie :

ADIO LA BOSPHORU

Adio splendid Bosphor! Şi dac'aqueasta este
Pentru eternitate, cjic' şi eu cu durere
C'aquell' poet' illustru, adio ânc'uă-dată!
Quoci quine îmi va spune daca aqueste unde
Nu vor fi elle-avide de corpu'mi sâ'll înghită,
Sau daca anni'mi, fulger' svolând într'a lor caile
S'ajungă l'all lor termin', îmi vor permite ore
Să te-mai ve<Ju uă-dată! — A sci nu 'mi e dat' mie. —
Eram sătul de viaţă cu-atâta perfidie
Şi servilism', trădare în patria'mi dilectă;
Sorbind atâtea cupe de fiere mult amară,
Prinzând 'aque'-amăgire şi chiar acolo unde
Pusesem all meu sincer' şi sacru all meu credo;
A me-adoraţiune : E sacra amicie...
Lăsat'-am a me ţerră în doliul funebru!
Nimic pe globu-aquesta me mai legă de dânsul,
Nimic şi mortea ensăşi 'mi eră indifferentă.
Dar te veduiu, o Bosphor', ş'atunci rugaiu eu cerul
Să 'mi deş. uă viaţă noue; atunci simţiiu în mine
Quo vrem uă viat' eternă, qua în etern, o Bosphor',
Pe tine să contemplu, în tine să veqlu cerul,
Săli recunosc' mai bine, s'ador' pe Creatorul.
Ş'acum me 'ntorn' eu iaro în patria mea scumpă
Qua s'o reaflu anco în doliul de morte!...
Te las', Bosphor', adio! memoria ta ensă,
Şi dincolo de viaţă, cu mine o voiu duce.

Acum credem quo sunt deja la capătul impresiunilor meile. Me amâgiam. La Cerna-vodă mă aşteptă una mult mai durerosă! Aci mă îmbarcu pe un vaporu ***nemţescu*** — nu mai ţiu minte cum iii chiămâ — pentru Brăila, şi se opresce noptea la gura Ialomiţei. A doua di de dimineţă, mă scolu şi cautu să me spălu, dar ştergaru nu eră în camera mea, ceru, şi mi se răspunde quo este pre de dimineţă şi ştergarele sunt închise. Dându-mă jos de pe punte în cameră — unde ***hamalilor*** nu le este permisu să intre — qua să 'mi scotu bagagiul, vădu acolo un ***Kelner*** quare mă aşteptă; eu creduiu d'uă-dată qu6 voia să 'mi ajute la scoterea bagagiului, şi diseiu în sine'mi, ettâ un ommu cu bihevoinţă. Aşa! vorbă să fiă! D-ta, îmi diise ell, mai eşti

Queva datoru. — Que, 'll întrebaiu. — Aşternutul. Dar ştergaru ai avutu? — Nu, am cerutu şi nu mi s'a datu. — Pre bine, daca ai fi avutu, ar fi câtatu să plătesci şi pentru aquella. Am plătitu un fr. şi 25 şi am scăpatu. A căutatu să fiă un vaporu nemţescu — şi numai ***nemţescu*** — qua să pretindă să viă pasagerii cu aşternutul şi cu ştergarele ca melcul cu casa 'n spinare.

Acum vine întrebarea :

Dintr'atâtea venituri alle ţereii, dintr'atâtea imposite peste imposite directe şi indirecte, dintr'atâtea bugete înghiţite de bugetophagii fărS saţiu, dintr'atâtea sume cheltuite cu atâtea mii de funcţionari, trântori de prisosu, dintr'atâtea milione aruncate în oceanu, să dic, cheltuite cu ***instrucţiunea publică*** quare la noi nu există absolutamente, cu biserica cădută, cu administraţiunea quare din poruncă, nu face de quât politică, cu justiţia încatenatâ, dintr'atâtea sute de milione împrumuturi cu quare a crescutu^i cresce ne'ncetatu datoria ţării d'un miliardu; în fine dintr'atâtea sume cu quare se întreţin spionagele în întru şi afară; şi apoi, cu atâta ***regatu,*** cu atâta independinţâ, cu atâta ***glorie*** şi ***mândrie naţională,*** n'a fost ore cu putinţă, într'atâţia anni, să se Iacă atâta economie quât să putem avea şi noi vaporele nostre de pasageri pe Dunărea nostră în quât să nu fim la ***cheremul*** nemţescu?

Şi aquesta întrebare se adresă mai alles primului nostru ministru I. ***Cr*** Brâtianu quare, pe când eram amici şi admira uă mică scriere a me asupra unei părţi numai a politicei nostre de economie internă, tună şi fulgeră asupra tot que este nemţ; atunci pe când eram ***vasali,*** mici, cu un ***domniatu*** numai şi ne intraţi în faimosul ***cer cu europenu,*** que dice, que face D-lui astă-di quând ne îngânfăm cu ***independenţa*** **CU** ***regatul*** şi suntem strânşi în aquellu cercu de ne ese sufletul? Astă-di quând D-lui îşi ***sacrifică restul @illelor tronului si terii;*** astă-di quând D-lui singuru dicteză şi este ***factotul*** într'ensa, făcut'a queva, face-va ore qua să fim quell puţin scutiţi de umilirea şi dispreţul pîn6 şi all unui ***Kelner*** nemţescu?

„. O D6mne! o Domne! mari sunt mysterele talie, şi ndelungă este paţienţa românului.

FINE

/ ^ ^ \

I*ACADEMIEI*J